

Ристо Крле

А Н Т И Ц А

пиеса во 4 чина (7 слики)

ЛИЦА:

АНТИЦА

САВЕТКА, мајка нејзина

РИСТАЌИ, вујко на Антица

ИЛИЈА КРИСТАФИЛОВ ДАМЈАНОВСКИ, љубовник на Антица

НИКОЛАЌИ СТЕФАНОВ ГЗАРКОВ

ВАСИЛКА, мајка на Николаќија

СЕЛМАН-АГА

БАБА АНЧА, стројница

ПОП ЈАНЧЕ

ФРОСА |

КАТЕ |

ПАРЕ \ другарки на Антица

КУМ

СТАРОСВАТ

ДЕВЕР

ЕДЕН АРНАУТИН

Арнаути, сватови, свирачи и други.

Дејството се одигрува кон крајот на првата половина од деветнаесетиот век.

ЧИН ПРВИ

Се случува во куќата на Советка. Одајата е наместена мошне арно, старовремски: десно на среде огниште, горе јашмак под кој оџакот е завиткан со завеса од шарена басма; од страните на огништето камари, исто така покриени со завеси од истата басма; назад два прозорци со завеси од истата басма, собрани до горе на плисе и прикачени на една шајка на средината, така што имаат изглед на плисиран полукруг. Лево, иапред, врата, а во дното долап; меѓу прозорците огледало од горе малку спуштено и украсено со крпа со домашен вез во форма прозорец со расечена завеса и од горе на среде преврзан со корделка. Подот е послан со килим, а покрај огништето има и кожа. Во дното под прозорците и лево, до самата врата миндер, послан и подреден со перничуња.

Кога се крева завесата, Советка седи покрај огништето, позавртена кон светлото (прозорците), и плете чорапа, а Антица со метла под левата мишка стои до левиот прозорец, кој што е отворен, завртена со грб кон мајка си, сирка на лево и десно.

АНТИЦА: (неспокојна со себе си). За десетина минути што поседав на пенцерево три пати препомина. Ами пред тоа? Може би други три пати... А можеби и тринаесет пати! Не оти можам да знам... (внимателно се обрнува кон мајка си).

САВЕТКА: (која скришно од време на време ја подига главта и ја гледа што прави и се сретнува погледот со Антица). Антице, ќерко, ајде излези малку, позамети ја куќава. Што се закопча тука околу пенцерето?...

АНТИЦА: Еве, мамо, сега... (Во себе си). Уф! ќе пукнам од мака... Еве го пак врви и гледа во пенцерево, а јас, од оваа што ми се пули само во рацеве, не можам ни да му подмрднам со рака, а камо ли да му подвикнам. А за да излезам да се сретнам и малку да си позборуваме збор да не станува. Уф! Ќе пукнам под кожава! (Пауза). Ќе излезам гоа ќе шетам пред куќи и ќе му кажам што е работава... Зашто може да се случи и да ми се налути кога не знае. (Кинисува и пак кај вратата подзастанува, се мисли).

САВЕТКА: (и ги прекинува мислите). Антице ќерко, ајде врши ја таа работа, пак земи прави нешто друго.

АНТИЦА: (мошне љубезно). Мамо, вчера утро кога се сретнав со другаркине, ме прашаа кога да дојдат кај нас на поседа со работа (Имитира некоја). Пак Фроса: „Таа од некое време се држи како понастрана од нас. Да не нешто мајка и да не ја остава да дружи“. А пак Кате, додаде: „А пак кога појдеме дома и на поседа мајка и никаде не мрднува, седи со нас како другарка да ни е“.

САВЕТКА: Зошто да не дојдат, јас не им бранам!

АНТИЦА: Им е мака зашто ги караш.

САВЕТКА: Јас не ги карам што идат, што зборувате што не е за вас. За главите ваши, не за мојава! Млади сте, мислете дека се што лета се јаде. Добро, ама не е така! Да се јадело се што лета...!

АНТИЦА: (улаѓа). Ами ти, мор' мајко, кога си била млада?...

САВЕТКА: Кога бев млада?... (воздивнува). За младоста моја не сакам да ми споменуваш! Не еднаш сум ти прикажувала, дека црна ја поминав. Дедо ти и баба ти ме дадоа за татка ти што си го сакав, како што и ти сега сигурно некого сакаш, и затоа толку полоша и поцрна излезе среќата моја (Воздивнува). Буен и

со немирна природа тој никого не трпеше и бараше правда. Така, еден ден ранет од некој Турчин, неколку прсти под срцето, ми го донесоа со малку душа. Ноќта како мало дете ми умре во рацеве.

АНТИЦА: Кој ти бил крив што ти била среќата таква?

САВЕТКА: Никој не ми е крив. Тоа сакам да ти кажам, дека сум си крива самата што го зедев со љубов, а не го зедев тој за кого што ме даваа дедо ти и баба ти. Тој и сега е жив и здрав како волк. А татко ти умре (издивнува). Та, да си го послушав ја татка ми и мајка ми како мене ќе немаше. Иако постар каде — каде и грд. За тоа велам: клето и проклето да биде тоа чедо кое не си слуша татко и мајка! Старите треба да се слушаат зашто повеќе знаат!

АНТИЦА: За тоа ништо живо не се знае. Тоа никој не може да го предвиди.

САВЕТКА: Така си е, ама сепак старите повеќе знаат. Пак за тоа сега да ги слушаеме старите за да не стане грешка и со тебе како што стана со мене. Кој како што си знае нека си прави, ние на други нема ум да продаваме, но тебе не ти требат такви работи — Љубов! Никому не му е препоминато преку главата толку колку што е препоминато на мајка ти. Во тие работи мајка ти е и „варена“ и „печена“. За тоа, за маж, на мене остави да ти најдам, да ти одберам. Тоа е мое гајле и од вујка ти. Ние ќе ти најдеме момче како некое свонче!

АНТИЦА: Ти сама си го одбрала и те боли, ами да го земеше тој што ти го давале тие и да се случеше истото? За тоа, остави кој кого што си сака да си го земе. Сам кога ќе се удри човек, некако, како помалку да боли отколку друг кога ќе те удри.

САВЕТКА: Јас пак ќе речам: клето и проклето да е тоа девојче кое само тргнува да си бара, со љубов, маж, а не си го зема тој што родителите му го одбрале.

АНТИЦА: (одскокнува на страна). Па ти тоа, па тоа! (со себе си). Уф, не можам веќе да издржам, ќе пукнам од мака. Се ми се чини дека ќе ми се налути. Барем да не ме видеше подруго ќе беше. Вака ќе си помисли: ме виде и не ми се јави, што значи нешто треба да има... (Со молење кон мајка си). Мамо, ако, мор', да ги викнам другаркине да дојдат на поседа со работа.

САВЕТКА: Зашто, мор', прашаш, јас не оти некогаш сум ти забранувала да ги викнеш. Викни ги уште сега ако сакаш. Еве, и така јас ќе одам до каде вујка ти, а вие работајте си и, место да водите какви и да било разговори од љубов, пејте си. Реков: „за љубов да не зборувате“! Тоа гајле ќе ви дојде на главите. Која страчка останала без опашка, та и вие без маж? — Никој! (Излегува).

АНТИЦА: (штом останува сама, ја зафрлува метлата). Молчи, Антице, си имала среќа да ја испратиш. (Застанува на прозорецот). Сега не мрднувам од овдека се додека не помине да му се јавам. Уф, колку се радувам, како некое детенце кога ќе му дадат шеќерчиња. (Сериозно). Вистина, кога бев малечка, пет пари шеќерчиња можеа да ме насмеат кога бев лута или плачев како некој да ме коле, а денеска не! Денеска само Илија може да ме насмее, да ме распее, да ме облажи повеќе отколку што може една вреќа шеќер да облажи. Ако помине, како што сум сама, ќе го викнам да дојде и... ќе го бакнам. Пусти ми вујко е мераклија на пари, а јас не. Јас сум мераклија на нешто убаво како што е Илија, на љубов! (Пее):

*Парите се, парите се,
Парите се отевачка;
Љубовта е, љубовта е,
Љубовта е најмила!...*

(Однадвор допираат стапки. Наслушнува). Да... иде некој. Оф, господе, кој е сега што ми го расипува целиот план?! (Полека ја отвора вратата и сирка. Пред неа се испречува Илија. Ненадејно). О!... Кој ти рече да дојдеш овде?!

ИЛИЈА: Ако не ме сакаш, да си одам...

АНТИЦА: Е, да си одиш, туку... Ама кој ти рече да дојдеш?

ИЛИЈА: А мор', ништо, ти реков: „Ако не ме сакаш ќе си одам“.

АНТИЦА: Е, да си одиш... Ќе си одиш, туку ќе ти ја затворам вратава. (Заповеднички). Седи! Не ти беше шубе да не има некој?

ИЛИЈА: Не сум јас изветреан или пак кокошка ми го испила мозоков, та да влезам неиспитано. Прво се осигури, оти влегов.

АНТИЦА: Праша некого?

ИЛИЈА: Што ми требало да прашам, за да предизвикам сомнение? Си се рашетував под пенџерињава, чекав да излезеш да почистиш и...

АНТИЦА: (го прекинува; засрамено). Што, не е чисто...

ИЛИЈА: Чисто е, душо, чисто. Само, ете така, девојчето кое што си сака да се види со момчето по десот пати во денот слегува да чисти, дури и повеќе, се додека не се види.

АНТИЦА: Ооо!... Та ти не си овде па да слегувам да те чекам. Јас те гледав каде што преврвуваше ама не можев да ти се јавам од мама. Се закопцала околу огништето и само во раце ме гледа.

ИЛИЈА: Се сетив јас, душо. Сум си купил малку текнало за да ми се најде во вакви случаи.

АНТИЦА: Ама, вистина, без шеги?

ИЛИЈА: Рашетувајќи се, ја видов мајка ти кај излегува и јас полека по неа да видам кај ќе оди. Ако оди, си велам со умов, на кај брата си, нема брзо да се врати, ќе претрчам до каде Антица да и се јавам дека сум дојден. Во тоа време се сретнува со една жена која ја праша: „На каде вака си кинисала, Советке?“. Рече: „До каде брата ми“. И јас, да не губам време, бргу назад, та...

АНТИЦА: (го пресекува и додава). Овде! Е тогаш добро си ми дошол во куќава. (Се ракуваат и така држејќи се разговараат).

ИЛИЈА: И понатаму во разговорот и рече: „Ќе се повртам“...

АНТИЦА: (како горе му го пресекува зборот и додава). До вечера!

ИЛИЈА: Та ти знаеш, што ми треба да ти справам... А, можеби ова да не го знаеш! Рече: „Прво ќе наминам кај другаркине од Антица и ќе ги замолам да одат дома на поседа со работа.“

АНТИЦА: И ти побрзо да дојдеш додека сум сама?

ИЛИЈА: Се разбира. Ако ли дојдов?

АНТИЦА: Ах, злато мое, уште прашаш: „Ако ли дојдов?“. Се разбира дека ако. Та кого јас имам друге освен тебе? Кој друг љубам освен тебе? Та, најпосле, за кого живеам, ако не за тебе?

ИЛИЈА: (ја зема главата на Антица на градите свои и ја бакнува во челото). Душо моја, премногу си добра и искрена. Ти, со тие твои преблагите зборчиња, просто ме омајваш и јас никогаш не можам, што се вели зборот, ни во сонот да помислам на друга. Ти си прва во која што се заљубив и дај, боже, последна. Мислам дека на овој свет не ќе се најде друга која што би ми го завладеала срцево, како ти што ме го имаш завладеано. Ти си за мене анџел. Накусо речено: се! Секоја друга женска душа, со еден збор, за мене претставува... ништо! Ти ќе бидеш моја до гроб!

АНТИЦА: Ти благодарам на Љубовта која ја искажуваш кон мене. И јас се заколнувам дека ќе бидам твоја до гроб. (Му ја подава устата да ја бакне). Кога дојде?

ИЛИЈА: Сношти, и штом дојдов веднаш излегов и се поврткав под пенцерињава твои да те видам, но го чув гласот на мајка ти и си отидов. Антице, дали знаеш, душо, зошто сум дојден?

АНТИЦА: По стока?

ИЛИЈА: Не.

АНТИЦА: Е, од каде да знам додека не ми кажеш!

ИЛИЈА: Да се вршам.

АНТИЦА: За мене?...

ИЛИЈА: Ами за која друга, ако не за тебе.

АНТИЦА: Тоа значи наполно си се решил да ме земеш за жена.

ИЛИЈА: Така треба да се разбере. Само животот, младоста и љубовта, душо, не треба да имаат крај, а вакви работи треба да имаат крај. Сега ние љубов си водиме, но тајно, а јас сакам цел свет да знае дека те љубам, затоа што искрено те љубам. А права љубов, искрена љубов треба да се круниса со венец. Венец кој ќе биде ставен од свештеничка рака, со оние убави негови зборчиња: (изрекнува со пеење како поп при венчаваше). „Венчаат сја раб божји Илија и Антица...“ (Ја зема пред себе, ги клава рацете на рамењата нејзини и како науше пее):

Си заљубив едно моме

Од малечко до големо,

Си го љубев долго време,

Долго време три години.

Си го љубев долго време,

Дојде време да го земам...

АНТИЦА: Среќо моја, дај сега и јас да те бакнам. (Се бакнуваат).

ИЛИЈА: Задоволна ли си?

АНТИЦА: Премногу. Само... како мислиш да направиш?

ИЛИЈА: Како што си е редно: ќе пратам стројница и ќе те барам.

АНТИЦА: Види ваму: до мајка ми не стои работата толку колку што стои до вујка ми. Мајка ми не може да даде збор се дотогаш додека тој не одобри. Целата работа стои до него. Затоа ти гледај пушти стројник направо дома му кај него. И тоа некој што има јака уста за зборување. И што му е пријател за да има место зборувањето. Зборот негов е печатот од валијата.

ИЛИЈА: Ааа, добро тоа што ми кажа.

АНТИЦА: Ти повторувам, некој со јаки вилици и негов близок.

ИЛИЈА: Некој иде... Каде да се сокријам?

АНТИЦА: По чекорине како туѓ човек да е, кој не идел во куќава. Оди по мене, ќе те сокријам во одајана за гости. Ако е за да се поврти, ќе дојдам да те испратам. (Излегуваат. После кратка пауза Антица ја отвора вратата и и прави пат на Баба Анча прва да влезе). Повелете. Повелете седнете на кожава..

БАБА АНЧА: Убаво е, секаде е убаво (Седнува).

АНТИЦА: Е, добре дојде сега (Ја дочекува и и ја бакнува раката).

БАБА АНЧА: Добро ве најдов. За радост твоја и за убавина да ви идеме.

АНТИЦА: Та како си ти, бабо, како си поминуваш?

БАБА АНЧА: Мошне арно. Ти арна ли си?

АНТИЦА: Арно сме и ние. (Се извинува). Простевај, бабо, за малку ќе те оставам сама, додека земам ѓезве за да ти сварам едно кафе.

БАБА АНЧА: Остави, не трсба.

АНТИЦА: У, како било, едно кафе, не е голема работа (кинисува).

БАБА АНЧА: Остави кога ти велам, не работата за кафе! Ако имаш едно благо да ме почестиш добро, ако немаш остави. Кафе не сакам!

АНТИЦА: Ако си од благо, благо да ти дам (кинисува и со себе си): Ааа... ќе се рече стројница си дојдена, Е не ќе те измие.

БАБА АНЧА: Каде ти е мајка ти, што си сама?

АНТИЦА: Пред малку излезе до кај вујка ми Ристаќија.

БАБА АНЧА: Ќе се забави?

АНТИЦА: Ами, речи си, ќе се забави... до кун квечерина. (Излегува).

БАБА АНЧА: (сама). Убаво девојче како капка. Ааа... што е право, ова не е за Трајка прилега. Ама што да им правиш, многу ми навалија: „Ти, бабо, знаеш да зборуваш; тебе, бабо Анчо, ти врси зборот, ти вака — ти така, ти реков, ми рече, никому ништо... Кај е за Трајка оваа куќа домаќинска и вакво ќибар девојче... Кога ќе ги разобеси по сидоине кожине самарциски...

АНТИЦА: (влегува со послужавникот на кој има тањирче со слатко, лажиче и чаша со вода). Повеле те, бабо...

БАБА АНЧА: Да имаш, ќерко, со што да повелаш! Господ некоја убавина, среќа да ми ти наврти! Пак за радост твоја да не почестуваш.

АНТИЦА: Благодарам. (После почестувањето на баба Анча). На здравје!

БАБА АНЧА: (и ја брише устата од ракавот). Здравје да ми имаш и вековита да ми си, ќерко! (Се поднаместува со седењето). Е сега да ти кажам, ќерко, што сум дојдена. Вистина, мајка ти не ти е тука, ама ако, за тебе е, не е за неа. Ааа... види ваму, ќерко, јас сум дојдена стројница, да те вршам за Трајчета Митрески. Што велмш? Го сакаш? Те бендисува? Детето си е убаво, младо. право, здраво како некој волк. Занаетот си го има и му работи убаво! Не е како по некој: пијаница, пантоција, пушт... Парата во сто крпчиња ја завиткува! И работник: туку го гледаш само чука, глава не дига око да фрли на девојчиља, како по некои што прават. Блазе на таа што ќе го земе, блазе! На тебе голема севда фрлил. Така вели: „Таа, бабо Анчо, или никоја друга!“ По некои стројници ќе ти фалат, ќе ти фалат... А јас што е право, не можам тоа да го сторам. И зошто да лажам? Што велиш, те бендисува? За тебе е, не е за мајка тм. Ти ќе живееш век со него!

АНТИЦА: (без волја). Така си е, бабо, ама не е ни лично ни прилегано јас да давам збор, бидејќи си имам мајка, која си го бере тоа гајлс. Таа работа си е нејзина и ако рече бива — добро, ако не бива пак — добро. Да ви кажам право јас ќе правам така, како што ќе ми рече мајка ми.

БАБА АНЧА: Уф, мор' лична, та што си била умна, та што си била разбрана. Блазе си му на тој маж што ќе ми те земе, блазе! Куќа ќе му отвориш... Каде те слушам кај што говориш, санким мед ти тече низ устата. Блазе!... Така, ќерко, мајка да си слушаш. Кој си слуша мајка и постари, блазе си му, блазе!

АНТИЦА: (весела од пофалбата). Да си жива и здрава, бабо, многу ме испофали.

БАБА АНЧА: Ќерко, ми те фали работата! Те гледам дека си умна, разбрана, затоа. (Станува да си оди и говори со себе си). Блазе, блазе... Ами сега ќерко, немам повеќе што да зборувам, ми го пресече зборот како со мед, со тоа што рече: „Лошо — арно како што ќе рече мама“. Блазе... Јас сум остарела со стројниклак, дури, кога не ќе бендисува, ќе те испрскаат со лоши зборови така што... да не можеш да ја најдеш вратата од која си влегла за да излезеш. Блазе...

Ајде, седи ми со здравје, кога е така. Пак кога ќе дојде мајка ти, ќе навратам пак да поговорам. (Појдува да си оди).

АНТИЦА: Уф, мори бабо, што ти била ветва шамијата од главата.

БАБА АНЧА: Сиромаштија, мори ќерко. Не само од пари, чедо си немам! Господ даде — господ зеде! Така сум како што ме гледаш, како некоја кукавица. Сама легни—сама стани! Труп легни — труп стани! Куќа каде големо не запее, каде мало не заплаче — таа пуста куќа е. Мојата е таква! Ни чедо имам да запее, ни внуче имам да заплаче.

АНТИЦА: Јас ќе ти дадам една шамија од моите што сум си ги приготвила за чеиз, да си ја подновиш главата.

БАБА АНЧА: Та барем-да направевме аирлија, да имаше за што.

АНТИЦА: Ако, бабо, ако. (Излегува.)

БАБА АНЧА: (сама). Уф, уф, уф, блазе на тој што ќе ја земе. Блазе и најблазе! Та што е била куќа намирена, чисто—паќна, што се вели зборот: „цар да влезе да не се устраи да го дочекаш“. (Се фаќа за долната усна и се мисли, а по тоа ја нишка главата). А—ка, не ја бива... Ова девојче не е како за Трајка... За ова девојче, како што си било ваков ќибар и маж му треба ќибар. За ова девојче само комшијана мој—Илија. Тој, што се вели зборот: и лика и прилика.

АНТИЦА: (влегува со шамија во раката и и ја подава). Еве, со здравје да си ја носиш, бабо.

БАБА АНЧА: Здрава да ми си, ќерко, весела. Господ да ми ти даде што ми ти срце сака! Блазе си му на тој што ќе ми те земе, блазе! (Се приближува до Антица и тивко и поверливо): Ќе ти речам еден збор, ама жив ти што ти е најмило да не се чуе. Трајче си е убав, ама како за некоја друга, а за тебе не е, гнасен е и нетертиплија. Како за тебе, вака како што си била чисто — паќна, ќибар, едно дете друго ти прилега—Илија Кристафилов—Дамјановски. Вamu некаде во арнаутскине села си држи дуќан—трговец. Ама ќибар, како твоја иилост што си била. Ете него да можеш да го заушиш, живот да тргнеш! Блазе му на тоа девојче што ќе го земе, блазе! Да го видиш во оние алишта дебарски само со гајтани, ќостег од срма до рамото, нож и пиштол од сребро, а саат од злато, појас свилен, па на него шамивче свилено пред себе. Млад, убав, убав како написан! Да го видиш, окото да ти заигра! Само, жити Ристоса личен, да не нешто проговориш некому. Зашто за кого дојдов, а кого го испофалив.

АНТИЦА: (заинтересирана). Ти се познаваш со него?

БАБА АНЧА: Не оти сме нешто свештина, да речеш—комшии.

АНТИЦА: Ти, ако сакаш, говори со него да видиш што ќе ти рече, пак, ако сака, дојди говори со мајка ми. Ама треба и со вујка ми, оти мајка ми без тој да одобри не дава збор. Зборот негов држа печатот од валијата!

БАБА АНЧА: Господ за грев да не ми го пише, ама ќе говорам. Детето е како китка за во чаша да се држи... Блазе на таа што ќе го земе, блазе! (Излегува).

АНТИЦА: (ја испраќа и се враќа). Што жена со добра душа била... Што е право, отпрво не ме бендиса, ама после, кога почна да говори за Илија...

(Селман-ага пее под прозорецот на Антица):

Антице, мори бела кадано,

Идеш ли ка се посвршиш:

Бела ханума ка бидеш,

На меко диван ка седиш,

Жолти флорини ка нижеш,

На твое бело грло ка редиш?...

АНТИЦА: (штом ја заслужува песната, излегува со главта низ прозорецот да види кој е и веднаш се повлекува исплашена. За времето додека Селман-ага пее тивко, сама со себе си): Турчин!... Зар Турчин да ми пее под пенцере?! Господи, тргни ми го овој гад одтука побргу... Што да правам сега вака како што сум сама?...

ГЛАСОТ НА СЕЛМАН-АГА: (по завршувањето на песната). Излези на пенцерето, мори Антицо! Мори лична ѓаурко, љуби тебе Селман-ага!

АНТИЦА:(со себе си). Нешто те нашло!... Ах, кај се сретна сега да дојдеш кога сум сама?...

ГЛАСОТ НА СЕЛМАН-АГА: Отвори вратана, мори ѓаурко, ка дојде горе агана, ка љуби тебе малку.

АНТИЦА: Ах, ах, ах... сега ме јаде врагот!... Ако ми се качи горе, како што не е портана заклучена, не ми останува ништо друго освен да се фрлам преку пенцерињава. (Сирка од прозорецот да види дали е уште тука). Го нема. Да ли си е отиден, боже, или пак се качува горе? (Наслушнува од вратата). Како да се качува... Се качува некој... Леле, тој е... Што да правам, боже?!... (Си ги кубе косите). Да скокнам преку пенцере, високо е, ќе се отепам; да седам нема кој да ме одбрани, ќе ми ја земе честа... Леле, што да правам, ќе ми ја земе честа!... Леле, јас будала зошто му реков на Илија да си оди... Ќе скокнам... Подобро чесна в земја отколку нечесна над земја. (Се качува на миндерот и ја става ногата на прозорецот да скокне. Во моментот кога ја вовира главата под горниот дел од прозорецот за да скокне, се слуша гласот исплашен на Илија).

ГЛАСОТ НА ИЛИЈА: Антице, што правиш така?!...

АНТИЦА: Еден ага сака да ме срами.

ГЛАСОТ НА ИЛИЈА: Пушти се по пенцерето, ќе те поземам...

АНТИЦА: Добро... (Се пушта преку прозорецот).

СЕЛМАН-АГА: (влегува бесен со рацете раскрилени, готов за да ја зграби, но кога не ја наоѓа-разочаран), Нерде качар бу ѓаурка?!... (Куражно). Шинди ка најде тебе Селман-ага... (Полетува кон вратата, но на прагот му се испречува Илија). Од каде шинди сен?...

ИЛИЈА: (го турнува Селман-ага за три-четири чекори од себе си) Што си барал ти овде, Бре куче?... Ако си ага и имаш пари, имаш власт-сила, можеш да заграбуваш ниви, лозја... та треба ли и се што е убаво да биде твое—и девојките?! (Го фаќа за гуша и го оборува на подот, потоа го вади пиштолот). Тука ќе ти ги турам черевата!...

СЕЛМАН-АГА: Аман, ефенди!...

ИЛИЈА: Аман, а? А ти знаеш ли за аман?

(Му ги зема пиштолот и ножот од појасот, го обезоружува, а потоа му удира неколку клоци и за нозе го извлекува надвор од каде се слуша офкање. После подолга пауза се враќа носејќи ја Антица на раце и ја спушта среде соба).

АНТИЦА: Среќо моја, за малку да не те донесеше на време ангелот, умрена ќе ме најдеше под пенцерињава. (Го прегрнува. Влегува Советка и ги затекнува во таа положба-загрнати).

САВЕТКА: (избезумена). Што е оваа работа?!... Надвор лежи Турчин, а внатре те љуби...

АНТИЦА: (се пушта од Илија и ја загрнува мајка си). Мајчице слатка, си имала среќа да ти останам жива...

САВЕТКА: (држејќи ја на градите и со озверен поглед кон Илија). Што е, што кабае ти сторила?!...

АНТИЦА: Тој—агата, што лежи надвор, ми се качуваше горе да ми ја земе честа и јас не знаејќи што да правам од страв, се решив да скокнам преку пенцерињава само и само да си останам чесна, та макар и умрела...

САВЕТКА: А овој што сака овде?

АНТИЦА: Во тоа време човекот си врвел по улицава наша и како што ме чул кај што пиштам, застанал под пенцерињава наши да чуе што станува. И како порачан, кога скокнав, ме дочека на раце. И така, благодарение на него останав жива.

САВЕТКА: Му благодарам. (На Илија) Кој беше ти, како познат да си ми?...

ИЛИЈА: Илија Кристафилов... Дамјановски.

САВЕТКА: (недоволна). Бре... ти си Илија Кристафилов?... Нека си жив...

ИЛИЈА: Така, тетко, како што и сама чу од устено нејзино, ова пиле јас го спасив од сигураа смрт.

САВЕТКА: Нека си жив. Господ нека ми ти даде што ми ти срце сака.

ИЛИЈА: Благодарам. Срцево, тетко, ми го сака да си го земам за жена ова пиле што си го спасив. Јас требаше како што си го пречекав в раце, и право дома да си го однесам, но ајде си реков, ќе го однесам кај мајка му, пак како што е редно, ќе го барам. Јас се надевам дека ти си паметна жена и нема да ми откажеш. Најпосле, тоа е адет наш кога некој спаси некоја девојка од некаква несреќа, тој има право да си ја земе за жена, ако ја сака. Се разбира, ако е беќар и... ако и таа се согласува...

АНТИЦА: (со себе си). Ама и го најде!

САВЕТКА: За тоа, ако гледаме на ред и адет, така си е, ама до мене не стои толку работата колку што стои до брата ми Ристаќија. Таа татко нема, затоа ем како вујко, ем како на местото од татко што нема; редно е тој да си го даде зборот.

ИЛИЈА: Ако е тој умен човек, нема да пречи. Никој умен човек не би попречил!... Но, до колку тој би бил против, се надевам дека ти ќе му натезниш да се согласи. А, богами, ти си мајка, таа од срцето твое се откинала и зборот твој е посилен.

САВЕТКА: После, што рече, треба и таа да се праша, дали те сака, не е крава да ја дадеме кому што сакаме ние.

АНТИЦА: Јас не можам, мамо, да му откажам на ова добро тој што ми го стори. Јас сум согласна, ако тој сака, и вака како што сум сега да тргнам по него. (Влегува Ристаќи бесен и уште од врата).

РИСТАЌИ: Што е ова?!... Што е ова, сестро?!... Надвор лежи ага, а внатре се пиштоли...

САВЕТКА: За тоа време што поседав дома ти за малку, што не станало чудо. Тој, агата, што лежи надвор дошол да ја срами Антица. Таа, пак, немајќи каде да бега, се фрлила преку пенцере. Во тоа време ангелот го навртува човекот да препомине под пенцерињава и како што чул плачење, застанал да чуе што станува и ако е потребно да помогне. Та, кога скокнала Антица, тој се нашол како нарачан и ја дочекал на раце, та ја спасил. И така на раце ја донесол горе.

РИСТАЌИ: Што му требало пак на раце да ја носи дури горе? Што не ја пуштил да си дојде сама? Али... (Кон Илија) Ааа!...

САВЕТКА: А пак агата го избил и како партал го фрлил надвор!

РИСТАЌИ: Чудо големо што сторил!... Ајде, да кажеме добро направил тоа што ја спасил, ама што му требало на раце да ја носи дури горе, кога ја дочекал жива. Тоа не го разбирам!

ИЛИЈА: Таа толку беше уплашена да не беше во сознание! А пак на улица да лежи, нема да ја оставам!

САВЕТКА: Сега ни ја сака да му ја дадеме да му биде невеста.

РИСТАЌИ: Ајде, да кажеме дека и тоа добро сторил што ја донесол горе кога била во несвест, не ја оставил на улица да се бере светот, околу неа како на исфрлена, ама не разбирам со какво право се осудил да ја бара за невеста!

САВЕТКА: Је бендисувал. А вели: „Тоа е и адет...“

ИЛИЈА: Адет...

РИСТАЌИ: (му го пресекува зборот). Ајде, бре!... (Кон Советка). А што вели таа, го сака?

АНТИЦА: (скокнува). Аха, го сакам!...

САВЕТКА: Сега ти како ќе кажеш...

РИСТАЌИ: (гордо). Не сака ни велење оти како ќе речам јас (Се чука по гради). Јас сум и вујко! А како што нема татко и татко!

ИЛИЈА: Така си е.

РИСТАЌИ: Се разбира дека е така. Јас имам право да ја дадам кому што сакам. И кај е тој што би можол да се противи?!

ИЛИЈА: И тоа право не ти го поречуваме, само...

РИСТАЌИ: Што „Само“? Не можете! А не е ни роден човек што би можол да ми го земе тоа право!

ИЛИЈА: Така си е, само...

РИСТАЌИ: Тоа ме радува што признаваш. А мори улава сестро, добро тие се деца и не знаат, ами ти? Заборави ли дека ние со татка му сме први непријатели? Го заборави ли ти тоа кога ме викна владиката грчки, ме благослови и ме нарече кир Ристаќи за тоа што се определив за грчката партија? И кога татко му го наврти цел град да ми вика „уа!“, да не можам да препоминам по улица? (Гордо). Но јас си останав кир Ристаќи, а на него му најдов пат по кој да го пратам под ледина! И сега на сина му ќе му дадам внука за жена. На непријателот да му легнам здола! Тоа не! Само тоа не може да биде!

САВЕТКА: Сега, тука како ќе речеш ти.

РИСТАЌИ: Јас можам да попуштам, ама ако и господинов попушти.

(Антица со молба гледа во очите од Илија).

ИЛИЈА: Да чујам што сакаш.

РИСТАЌИ: Да дојдеш во мојата партија и да се наречеш кир Илија.

ИЛИЈА: Што ли сакаш, да се погрчам, да си ја менам народноста моја?! Та јас не се срамам од народноста моја. Дури се гордеам што сум Македонец, син на еден измачен народ, кој преживеал толку вековни робства и пак не се поддал на непријателот, да го претопи, ами жилаво се држал и се борел за својата национална слобода.

РИСТАЌИ: Е, само така можеш да ми бидеш зет.

ИЛИЈА: Не! Јас сум свесен и од народноста не правам партии.

РИСТАЌИ: А јас сум горд што се викам кир Ристаќи. Кога одам при владиката грчки...

ИЛИЈА: (го прекинува). А ако ја однесев право дома, тогаш што ќе правеше?

РИСТАЌИ: Таква несреќа да ме снајдеше, ќе ее изедев сам себе си!

ИЛИЈА: А ти ако имаш нешто со татка ми, ете ти го, расправај се!

РИСТАЌИ: Значи, каде него ме пракаш, под ледина? Е нема синко мајчин, да ја земеш на сила! Само ако се покориш!

АНТИЦА: (со молба). Ама, вујче, тој ме спаси...

РИСТАКИ: Псас!... Псас, кучко една! За тебе имало збор за да проговориш! Е, не те давам! Ако не те боли, еве ти го пенцерево, пак фрли се!

ИЛИЈА: Не е право ова што го правиш.

РИСТАКИ: Право е! За мене е право!

ИЛИЈА: Засрами се малку, што правиш! За пусти пари и народноста си ја менуваш. Уште малку и неа ќе ја мениш. Турчин ќе станеш...

РИСТАКИ: Тебе ти е мака? Нека ме направат кајмакам и Турчин ќе станам.

ИЛИЈА: Со разбира дека ми е мака, кога моите сонародници си ја менуваат народноста, но пак ме теши тоа што не само меѓу народот македонски има такви, туку насекаде ги има такви како тебе — расипани души.

РИСТАКИ: А тебе штом ти е мака, земи си ги нозете и бегај одове.

ИЛИЈА: Што, на тоа добро што ви го сторив, место да ме поканиш да седнам, ме тераш?

РИСТАКИ: Има една поговорка; „Него в село не го оставаат да влезе, а тој се смушнал кај попот дома и ја бара поповата ќерка“. Ха, ха, ха... чека господинов да му речам-повели, седни...

ИЛИЈА: На тоа добро што ви го сторив да немам чест да седнам?

РИСТАКИ: Но не само тоа што немаш чест да седнеш, туку еве ти велам: земи си ги нозете и бегај додека не сум зел дрво да те истерам.

АНТИЦА: (плаче и се штипе за лицето). Леле, леле, та што овој срам...

ИЛИЈА: Што, ти да дигнеш дрво и да удриш на мене? Ела бре, куче продадено, да ти ја видам колкава ти е јунаштината!

(Антица се испречува пред Илија).

РИСТАКИ: Мислиш дека не можам колку за тебе?! {Го слекува ќуркот}. Сега ќе те зобнам!...

САВЕТКА: (се испречува пред Ристакија). Аман, брату, што ќе направиш?!...

РИСТАКИ: Не можам да го гледам во куќава!

ИЛИЈА: Како сакаш, да се бориме, да се тепаме или да се колеме? Јас секако пристанувам. Само пред да почнеме уште однаш те поканувам да размислиш. Ако не сакаш да загинеш како куче бесно.

АНТИЦА: Аман, вујче...

РИСТАКИ: Псас!... збор да не се чуе од тебе!

АНТИЦА: (си го штипе лицето). Леле, што е овој срам, ќе се фрлам низ пенцере!

РИСТАКИ: (се шегува). А-ха, ве заплашувам: „Ќе се фрлам низ пенцере! Не давајте ме... држ’-те ме!“

ИЛИЈА: Готов ли си?

РИСТАКИ: Готов.

ИЛИЈА: Како сакаш, со нож или со пиштол?

АНТИЦА: (си ги кубе косите). Леле, леле, леле...

САВЕТКА: Аман, брату, што е ова чудо, што сакаш во куќава да направиш?!

РИСТАКИ: (му покажува бокс со раката на Илија). Еве вака, да ти стегнам неколку тупаници. (Со очите им дава знак на Советка и Антица да се нафрлаат со тупаница на Илија, а самиот се нафрлува).

ИЛИЈА: (му ги фаќа обете раце како што ги дигна да мава). Стој! Прво треба да се разбереме.

РИСТАКИ: Ама какво разбирање!...

ИЛИЈА: (кој здраво му ги држи рацете во своите, мирно). Добро, ајде прави да те видам што можеш.

РИСТАЌИ: (се обидува да си ги ослободи рацете, потоа со очите им дава знак на Советка и Антица да го нападнат Илија). Ајде сега!... фаќајте го за нозете да го фрлиме преку пенцерињава!

ИЛИЈА: (како и погоре спокоен), Јас те поканувам да се спогодиме: ако ме победиш, ќе се откажам да ја барам Антица, а ако те победам да ми ја дадеш без да разбере народот што станало меѓу нас.

РИСТАЌИ: А бре, ако те победам, како партал ќе те фрлам преку пенцере, туку е работата и, случајно, ако ме победиш да не ја земеш. Го прима ли кир Ристаќи тој срам? Не! Само тоа не може да биде, Антица да ја земеш! Тебе зет не те правам, не те трпам! Преку пенцере тебе! (Кон Советка и Антица и со очи и со уста): Ајдете сега!...

ИЛИЈА: Кога така, ножот нека заигра! (Советка и Антица инстинктивно спискуваат. Му ги ослободува на Ристаќи рацете и, отстапувајќи чекор назад, го вади пиштолот од појасот, му го дава на Ристаќија). На, земи го да не си со голи раце-да имаш со што да се браниш. Инаку, ми е срам да си ги валкам раце.

(Антица застанува пред Илија да го спречи, обзрната кон Ристаќија и со гримаси на очите, устата и лицето го моли. Советка исто така се пушта да го задржи Ристаќија и со тоа го спречи проливањето на крв. Но додека Советка застанува пред него, Ристаќи успева веднаш при земањето на пиштолот да стрела, така што не му дава време на Илија ни да го извади ножот. Од истрелот Советка и Антица се исплашуваат и инстинктивно ги затвораат ушите. Илија, ослободен од рацете на Антица, го вади ножот од појасот, се тргнува два чекори назад, зема сила и му се нафрлува на Ристаќија, го оборува на подот, му го зема пиштолот од рацете и му го става кожата под грлото).

ИЛИЈА: Што велиш сега, се покоруваш или да ти ја земам душата? Како јагне ќе те заколам!

(Во овој момент Селман-ага ја подава главата од вратата, сирка и кога ја гледа ужасната слика со Ристаќија се стреснува и молкум се повлекува).

РИСТАЌИ: (стенкајќи под коленото на Илија, кое му го има ставено на стомакот): Ах, куче едно, навистина успеа да ме зобнеш... Си ја зеде крвта од татка ти...

(Советка и Антица, кои за ова време си ги кубат косите, се обидуваат да го оттргнаат Илија и да го ослободат Ристаќија. Но, Илија со едно замавнување со десната рака, во која го држи ножот, ги одстранува обете и тие продолжуваат да си ги кубат косите).

ИЛИЈА: Говори, пристануваш ли да ми ја дадеш Антица?

РИСТАЌИ: (стенка) Ах,... ах...

АНТИЦА: (клекнува пред Илија) Аман, Илија, прости му за љубов моја!

ИЛИЈА: За љубов твоја од еден казан со злато со откажувам... Преку пенцере скокнувам, ако побараш... А камо ли на едно куче животот да му го подарам! (го ослободува).

РИСТАЌИ: (станувајќи). Куче едно, не ми даде време ни да го фатам пиштолот со раце како треба...

ИЛИЈА: (се фаќа за пиштолот). Еве ти го. Ела ушто еднаш ако ти држи да се пробаме. Само тогаш ни молбата на Антица не ќе помогне.

РИСТАЌИ: Не ми треба...

АНТИЦА: (застанува пред Илија). Уште една молба имам, ако сакаш да ми ја исполниш. Ако ме љубиш, да си одиш.

ИЛИЈА: Ти реков: „за љубов твоја се што ќе речеш (ја прегрнува и ја бакнува в уста) До гледање! Нема да си одам додека пак не се видиме. (излегува

горд, весел и насмеан, но пред да излезе од кај вратата се обсирнува, и дава бакнеж со рака и тогаш излегува).

РИСТАЌИ: Леле, леле, леле:... пред очиве мои ја баци! (се чука по главата) Умри, кир Ристаќи!... Куче едно, ќе му ја скинав главата да видеше тој кој е кир Ристаќи! Море да бев помлад...

АНТИЦА: Ами и ти како зборуваш како Трајчета од приказната „си бил некој, си одел на нива. За побрзо да стигне, како ти сега што не чека Илија да се приготви, ами зимање пиштолот и стрела, — зел да оди преку трупа-преку ниви, а не право по патот. И така дошол пред некој ендек многу широк. Не му останувало ништо друго освен или да го скокне или да се врати и отпрвин да киниса по правиот пат. Не му се мислел многу“, како ти сега, „скокнал, но среде ендек. Мислејќи оти некој го гледа, за да се направи важен, викнал: — Ех, каде сто пусти млади години кога скокав два како овој. А потоа се разгледал наоколу и кога се уверил дека никој не го гледа, си рекол сам со себе си: — Трај, Трајче, не се фали многу, оти и на млади години ваков торлак си беше“. И ти со себе си така ќе си речеш. А пред нас, за да се пофалиш како Трајчета од приказната, викна: — Ах, да бев помлад“. Трај тука како Трајче што затрајал, оти никогаш не си бил појунак.

РИСТАЌИ: (и се заканува). Ти помалку да мудруваш!

САВЕТКА: На доброто што ни го стори не требаше така да постапиш. Не сакаш да му ја даваш... тоа е нешто друго...

РИСТАЌИ: За жена не е многу мудрување. Вие сте долго-коси кусо-умни!

САВЕТКА: Видиш, тој добро знаел оти за пари се погрчи. И што направи? — Секој те замрази и со прст те покажува.

РИСТАЌИ: (гордо) Еден е кир Ристаќија. Кој како него!

САВЕТКА: Чудо големо! Со никого добро утро. Ни оти некој те сака да му појдеш дома му, ни оти пак ти влегува. Држи се ти за полата од грчките владици. Со народот да си добар, тоа ќе ти остане. Да му појдеш на радост, да ти дојде...

РИСТАЌИ: Женски мудрувања.

САВЕТКА: Така де. Јас сум една жена проста, никаде неизлозена, и што се вели зборот: сестра сум ти, и пак не ти го бендисувам табиетот твој запеслија. Живеј си со народот во мир и љубов. Од земја сме и пак земја ќе станеме! Поминот е најдобрата работа, тоа ќе ни остане. Држ си се како што се држи целиот народ. Држи си го името Македонец како што си го држи и целиот народ. Зашто, какво име лошо носи македонскиот народ, та се срамиш да се наречеш Македонец ами Грк? Јас не знам кому мислиш да му го даваш момичево. Покажи го кој е тој друг, освен детево што го испади, што сака со тебе да се сроди. Него ангелот ни го наврти, и ако му ја дадевме, ќе се ставеше капак на се, бидејќи е од Кристафила.

РИСТАЌИ: Ти се чудам што береш гајле ти! Тоа гајле е мое, не е твое. Јас ќе и најдам на Антица маж богат и, онака, зрел човек во години, а не што лапа муви како оној копук. Да го обесиш со нозене угоре пет пари скршени не ќе паднат од цеповине негови. (благо) Еве, на пример, што би било лошо да можеме да ја нагласиме работата да ја земе Никола Стефанов?

САВЕТКА: На кого, бре, на Гзарка?

РИСТАЌИ: Е. Зошто, лошо е?

САВЕТКА: (во недоумица). Ууу!... брату, што зборуваш? (го потурнува) Помести се од местото! Зар на оној постар од мене, подгрбавен, подискривен, сипаничав...

РИСТАКИ: Будалаштиње женски! Многу умеете вие да прецените што е убаво. (убедливо) Ништо не е оти ќе е повозрасен од неа. Кесето да му тропа, тоа се бара! Еве јас сум постар од Никола, ама денеска да намислам да се преженам, девојче од дваесет и пет години би ми дале. (го ваде кесето и го чука). Тропа ли ова-млад си. А на Никола му тропа! Подобро од моево му тропа! (ја поттргнува Советка настрана од Антица и поверливо) Јас веќе говорев со него и ми вети, ако му ја дам да помине и тој во грчката партија. Се согласи владиката грчки да го венчава. (весел) И сигурно кога ќе дојде кај мене, ќе одседне на конак. Разбираш?

САВЕТКА: Не ќе одседне, туку ќе се сокрие кај тебе, оти со тенеќиња ќе тропа народов по него. А друг не го прибира, ќе го плука.

РИСТАКИ: (разјарен) Ууу!... јас како што велам оти обете пепел ќе ве направам! Ќе ве заклучам обете, ќе ја попрскам куќава со газија и ќе ве запалам! Кога вие не ми го уважавате зборот, што остана за други.. -Ух, сам себе ќе се изедам!

САВЕТКА: И ова... си лош, си силен.

АНТИЦА: У, силен... Каде му беше силата кога лежеше под коленото од Илија?...

РИСТАКИ: (се нафрлува на Антица да ја удри, но се наместува посреде Советка). Ух, со заби ќе те изедам како сум силен!

АНТИЦА: (со иронија) Пред послаби. А пред Илија? Ааа...

РИСТАКИ: Пушти ме, мор, да и го скинам гркланот! (повторно налетува на Антица, но Советка го спречува).

САВЕТКА: Убава работа, само неа ја имам и без неа да останам.

РИСТАКИ: (на Антица) Тоа име да не си ме го спомнала уште еднаш.

АНТИЦА: Јааа... Ако тебе ти е крвав, мене ми е мил. Ако не беше тој или ќе бев сега умрена не закопана, или пак посрамена.

САВЕТКА: Добро ти вика девојчето, ти си крив. Таа си има право да си го сака.

РИСТАКИ: Таа многу знае што сака. Го гледа онака: личен, бричен, накитен како некоја кукла, знае да зборува, јунак е — може вујка и да го заколе и за неа е арно! А не оти гледа понатака од носот! А јас сум обелел од гајлиња. Мене многу ми е препоминато преку глава и за тоа, друго знам јас, а друго знае таа. Јас умеам да познавам и да ценам што е лошо, а што е арно. Ова е лошо-фрли го! Ова е арно-дај го ваму! А не само замижи со очите и што ќе ти падне, грабни го. Треба денеска многу да знаеш да цениш, та да можеш да проживееш како треба.

САВЕТКА: Е, како се фалиш оти знаеш да цениш, кога велиш да сме му ја дале на Никола Гзарков?

РИСТАКИ: Преубав е кога ти велам. Ај ти, знам јас!

АНТИЦА: (одлучно) Ама што, јас да земам казна божја? Ба, ба, ба!!!. Тоа само не може да биде! Еве, да ми го паметуваш зборов: ако ме дадете за него, на самата свадба, на самата веселба, дома му кај него, ќе се отрујам. И ќе кажам зошто секој да те плука.

РИСТАКИ: (како бесен) Доста!... Доста!... Зар ти пред вујка ти да отвориш уста, да се противиш? Ти само има да слушаш и да се покоруваш на тоа што ќе речам јас! Ме разбра ли?! (излегува)

САВЕТКА: Ууу!... Каков лош ден... Од една страна со пустиот ага; од друга страна со детето што се закопца да те сака; од трета страна пак овој се зајаде.

Ах, пуста Советке, што немаш превидено и кој знае уште што ќе дочекаш... (си ги брише очите од солзите кои и протекуваат).

РИСТАЌИ: (полека ја отвора вратата и прислушкува, а кога Антица ја свртува главата натаму, со силен глас): Тоа куче, агата си отишол!

САВЕТКА: (се стреснува од изненадните зборови на Ристаќија). Уф!... Та добро направил... Уште тоа ми беше кусо да ми го оставите овде.

РИСТАЌИ: Море, да не беше отишол и јас ќе му стегнев некоја клоца и како партал ќе го исфрлев! Да видеше тој како се осудува да му стапне на честа од кир Ристаќија!... (излегува).

АНТИЦА: (кон него) Уф, што се исфрлени од тебе!

РИСТАЌИ: (се враќа). Уф, каква глупост би направил да го избиев! Их, како не се најде сега овде, туку си отишол! Сестро, знаеш ли што ми падна на ум?

САВЕТКА: Од кај пак јас да знам?!

РИСТАЌИ: Сега ќе ти кажам! (се рашетува со долги чекори) Чудо!... Чудо работа! Ех, кир Ристаќија, по малку, по малку стануваш итар како прав Грк. Знаете, Грците се многу итар народ! Ама сето тоа се должи на благословот од деда владиката. Туку, што сакав да ти кажам... (се мисли) А, ах! Да. Кога веќе си отишол Селман-ага, ќе го побарам и ќе го наговорам: тоа куче, што сакаше да ме заколе, да го отепа! (кинисува) А... и јас ќе му спомогнам! (Кинисува со брзи чекори да си оди, но се задржува на вратата да ги чуе зборовите на Антица).

АНТИЦА: Да му можеше тој уште овде ќе го отепаше немаше да чека ти да му продадеш ум.

РИСТАЌИ: Ааа... ах!... (излегува).

САВЕТКА: Многу е силен.

АНТИЦА: Тоа не се вика силен ами фалбација. Силен е Илија што му даде пиштол и пак го обори под нозе. (го имитира Ристаќија) „Да лежеше Селман-ага уште надвор и јас ќе му удрев некоја клоца“. Кога лежеше надвор ти можеше да му удриш, и јас. Да беше овде кога ми дојде мене, дали можеше да му удри и да ме одбрани?

САВЕТКА: Пустана лакомштина што ја има за пари и пустине фалби, тие не му чинат...

АНТИЦА: И се не му чини! Зар му чини што сака мене да ме даде за Никола Гзарков?

САВЕТКА: Не му ли отиде по неговото како ќе рече тој, ни сестра признава, ниту господа. Таков си е од секогаш. А тој е, другото поблизок немаме, и сакале-не, ќе го слушаме.

АНТИЦА: Гзарка да го земам?!

САВЕТКА: Ако можеме некако со арно да го фатиме добро, ако не, богами, и ќе го земеш! Само него го имаме и со него да се расипиме?

АНТИЦА: За онаков каков што е подобро и него да го немаме! Барем, ќе си правам како што си сакам.

САВЕТКА: Ќе го помолиме пак, белки ќе попусти. Еве ќе појдам пак до дома му, белки ќе го начекам на друг ум. А ти подпојди до каде Паре, да не си дома сама. (појдува да излезе).

АНТИЦА: А ти, согласна ли си да појдам за Илија?

САВЕТКА: Ама согласна не согласна, јас не можам да да ти дадам збор додека тој не се согласи. Што сакаш живи како глувци да не изгори?! Ти го знаеш него каков е кога нешто ќе намисли. Ќе не изгоре обете со се куќа, мори еј! Од двете лоша да го одбереме подброто. А тоа е да појдеш за Никола.

АНТИЦА: (се фрла пред нозете на мајка си). Мајчице, да ти умрам ако ме дадеш за него!

САВЕТКА: (на која и потекуваат солзи на очите, ја милува по косата). Молчи, ќерко, ти да беше среќна не остануваше уште дете малечко без татко. За тоа се рекол зборот-сирак! (Ја зима главата на Антица во рацете, а својата ја става на нејзината) А ти си ми сирак од татка!

(ЗАВЕСА)

ЧИН ВТОРИ

слика прва

Во дворот на баба Анча. Во дното десно, како настрана, мала куќичка од една приземна соба со однапред врата, а лево прозорец. Започнувајќи од лево па се преку дното до самата куќичка — ограда од стари и различни по широчина и должина штици. Лево некаде кон дното, на оградата врата од ист материјал, која води на улица. На околу, позади оградата високи куќи. Десно од вратата на куќичката камен за седење, а уште понасреде, негде околу средината, голема и дебела црница. На самиот камен стои фурка, а покрај него табла полна со пластови. Време квечерина.

При кревањето на завесата од оцакот излегува густ чад кој брзо престанува, а потоа се појавува на вратата баба Анча, која се обзирнува зад себе си.

БАБА АНЧА: Зашто ги имам многу пустинските требаше и тие да догорат... Ете така, а сега да немам ни дрвце да си сварам уште едно грне грав. (се чука по главата) Ами, будаличко, го тргна грнето, тури им веднаш вода-изгасни ги. Божем некој друг ти печали та ајде, бабо Анчо, удри гори што повеќе. (ја зима фурката и седнува на каменот) Да ти се невиди и среќата твоја вака... Чувај, од овие две раце чекаш... дури и тие некој ден не се исушат... (преде на фурката. Пауза).

(влегува поп Јанче и оди кон баба Анча полека играјќи се со бројниците).

БАБА АНЧА: (ја поткрева главата и го забележува поп Јанчета уште при влегувањето во вратата. Оставајќи ја фурката на каменот): Аирлија да биде, поп Јанче во куќава моја! (оди и го дочекува бакнувајќи му рака) Како така ти во куќава моја без себап?

ПОП ЈАНЧЕ: Народно гајле, Анчо. Ако умре некој-попот треба да му мисли да го закопа. Ама врнело, ама грмело-попот треба да го испрати до дупка. Ако му се родило некому-попот треба да му мисли за крштевање. Пак ако се роди со пченицата в уста, од постела ќе те дигнат да го крстиш, да не умрело гаволче, Ако некој се разболи-попот треба да му направи молитва да оздрави. Ако некој треба да се жени-попот треба да го венчава. Ако некому не му даваат жена, ако некоја девојка не ја бараат бекарите-заостанале, и тука попот треба да му мисли. Ако некои се скарале попот треба да ги мири. Ако се заљубат двајца млади и родителите им пречат-попот треба да ја нагласи работата. Кога гледаш, сите гајлина од светот врз главата од попот паѓаат. А младите, говорат како поповите живеат на грбот од народот. А тој, божем, само си ги мафта бројниците.

БАБА АНЧА: Народ, како народ... Ни сите прсти се еднакво долги, ни оти сиот народ е еднакво умен. Пушти го нека си зборува, гледај си го ти олтарот. Еве, јас мислам сосем поинаку: дека попот е господово лице и не го личи да работи.

ПОП ЈАНЧЕ: Ама ти?... А, младите?!

БАБА АНЧА: Нека ги. Прокolni ги да остарат како тебе, за како тебе да мислат. (влегува во куќичето и изнесува едно столче) Повели, седни. (седат еден спроти друг).

ПОП ЈАНЧЕ: Ааа... Ристакија гркоманот го познаваш?

БАБА АНЧА: Е де, шкрет кир Ристакија. Што му викаат уааа!

ПОП ЈАНЧЕ: Така, така... Тој има една внука од сестра си Советка...

БАБА АНЧА: (додава) Антица! Блазе кој ќе си ја земе. Блазе!

ПОП ЈАНЧЕ: А така. Се прскаат лафови, оти како му ја давал на Никола Гзарков под услов и тој да се погркомани.

БАБА АНЧА: Да се множат гркоманите...

ПОП ЈАНЧЕ: А така. Црквата пак донесе решение да ја спречи таа работа. Како? — Да и навртиме на Антица некое друго дете, така, младо, убаво, во кое би се заљубила и така да му ја изматиме водата на кир Ристаќија. За таа работа, како што реков, треба да и навртиме некое младо беќарче, лично како што знаеме младите за какво се лажат. И ние сношти, од името на црквата, донесовме решение за таа работа да и го навртиме на Антица — Илија Кристафилов.

БАБА АНЧА: Дамјановски?

ПОП ЈАНЧЕ: А така. Дека како што е тој онака млад, убав, убаво облечен, ќе може да ја привлече. А ние ќе спомогнеме. И за него не ќе биде лошо: лично девојче, умно, со стока, со пари... А и политикант: нема да се размножуваат гркоманите! (ја чука по коленото) Разбираш ли?

БАБА АНЧА: Ами баба Анча е проста, ама дотолку се разбира дека не треба да се множат гркоманите.

ПОП ЈАНЧЕ: А така. И со тоа ние треба да ги отвориме очиве четиринаесет и да не позволуваме лесните да се лажат, ами да им го покажиме правиот пат. Никола се најде со триста маани: стар, подгрбавен, подискривен, сипаничав... никоја не го земаше и сега за да се ожени и црн ѓавол би станал...

БАБА АНЧА: (се крсти). Да е скраја од кукава моја!

ПОП ЈАНЧЕ: А така. А девојчето пак е... (покажува со раката љубезно) Разбираш?

БАБА АНЧА: Е, како да не!...

ПОП ЈАНЧЕ: А така де. После, Никола си е парашар како Ристаќија. Та кога ќе ги додадеш и пустите пари и етока од Антица, како што ти реков: „ништо не го запира да стане и црн ѓавол“!

БАБА АНЧА: И јас такво нешто потчув.

ПОП ЈАНЧЕ: А и ти си потчула?

БАБА АНЧА: Се може ли нешто да помириса, та баба Анча да не го намириса?

ПОП ЈАНЧЕ: Е, господ да те благослови, мори Анчо. Сега ќе треба ти да го најдеш Илија и да го наговориш... Разбираш?

БАБА АНЧА: Е, како да не, и баба Анча јаде солено.

ПОП ЈАНЧЕ: Господ да ми те поживее и здравјето да ми ти го крепи, толку.

БАБА АНЧА: Амин. Да ти ја имам молитвата.

ПОП ЈАНЧЕ: Уште сега ќе треба да го најдеш, додека не си отишол. Оти тој не се врти многу овде, во селата арнаутски си држи дуќан—Мокрава.

БАБА АНЧА: А порано Долни Дебар.

ПОП ЈАНЧЕ: Та ти, ми се гледа, тефтерите ги водиш за светов кој што прави.

БАБА АНЧА: Е тоа знае баба Анча. Да ме прашаш кава е златна пара — не знам.

ПОП ЈАНЧЕ: Ништо за тоа. Господ е богат. Та ќе треба да говориш со него... Или пак ако можеш да го најдеш, да дојде овде, јас да разговарам со него, ќе биде уште поарно.

БАБА АНЧА: Јас говорев со Илија за таа работа... и...

ПОП ЈАНЧЕ: Како?!...

БАБА АНЧА: Сум говорела.

ПОП ЈАНЧЕ: За оваа работа?

БАБА АНЧА: Од некое врвме Трајче Митревски само ми зборува да му одам стројница за Антица. Ама јас не верувам оти може нешто да биде и не му одев. Приквечер ме викна дома му и „ќе одиш та ќе одиш...“ И така јас се забрав и отидов. Му зборувам на девојчето, го фалам детето, како што е редно стројница да фали. Девојчето рече: „Таа работа, бабо, не стои до мене, ами до мајка ми и до вујка ми. За кого ќе сакаат тие да појдам, него ќе го земам. Јас нив ќе си ги слушам...“

ПОП ЈАНЧЕ: Значи, ако тие речат за Гзарка...

БАБА АНЧА: Ама и слушај ме да ти кажам. Се познава дека не ја интересира. И јас ни пет, ни шест... Ама живти господа златен, овде зборуваме, овде да остане! И реков така и така: „како за тебе тоа дете ти прилега“.

ПОП ЈАНЧЕ: За Илија?

БАБА АНЧА: Е де. А пак јас ја имав намирисано работата и си реков со умов „ако не можеш за ваму, нека биде за таму“.

ПОП ЈАНЧЕ: (збунет). Како, „ако не може за ваму, за таму“?

БАБА АНЧА: Ако не може за Трајчета, нека биде за Илија!

ПОП ЈАНЧЕ: (се поместува со седењето). Аха, и после?...

БАБА АНЧА: И кога видов дека не сака за Трајчета, ја завртев колата за Илија.

ПОП ЈАНЧЕ: И?...

БАБА АНЧА: И да видиш, и се поднасмеа лицето. Ме праша дали се познавам и натаму ми рече да говорам со него. И ако ја сака да одам стројница направо кај пусти и вујко.

ПОП ЈАНЧЕ: Ааа... значи го сака? Па добра е тогаш работата. А штом таа го сака, за вујка и не не интересира. Дури уште поарно ако не ја дава. Ќе му ја грабиме, и со тоа ќе го срамиме!

БАБА АНЧА: А девојчето се гледа дека многу го сака. Кога и рсков дека ќе го побарам и ќе говорам со него таа од радост ми подари и нова шамија за глава.

ПОП ЈАНЧЕ: (си ги жули рацете). Штом е така подвикни го Илија, јас да говорам со него. Знаеш, да му прочитам јас една молитва, оти може би да не сака заради онаа работа од татка му со Ристакија.

БАБА АНЧА: Баба Анча веќе говореше м со него...

ПОП ЈАНЧЕ: Аха... И што ти рече?

БАБА АНЧА: Немало потреба...

ПОП ЈАНЧЕ: (вознемирен). Ја нејке?!

БАБА АНЧА: Немало потреба да се говори со кир Ристакија. „Тој, рече, нема да се согласи, а мене не ми е потребно неговото согласие.“

ПОП ЈАНЧЕ: Ништо не те разбирам!... Тој ја сака ли?

БАБА АНЧА: Се разбира.

ПОП ЈАНЧЕ: Па веднаш што не кажеш така! Е, сега претрчај до каде Антица и кажи и дека и тој ја сака.

БАБА АНЧА: Му реков, рече „нема потреба“.

ПОП ЈАНЧЕ: Нема потреба ова, нема потреба она... А ваму народните интереси имаат потреба. Оди кажи му дека јас го викам и да дојде веднаш. Ајде мрдни! Овде Ќе чекам. {станува}.

БАБА АНЧА: Нема потреба.

ПОП ЈАНЧЕ: (се крста). Ами ти ли знаеш повеќе дали има потреба или јас?!

БАБА АНЧА: Тој самиот ми рече, дека квечерум, штом се занокі ќе дојде кај мене.

ПОП ЈАНЧЕ: Ту да ти се невиди и жената проста! Па тоа беше доста, ако го кажеше отпрвин! (се рашетува и си ги брои бројниците).

БАБА АНЧА: (оди по него). Не се лути, сакав да те запознаат со целата работа како стои. (Оди накај вратата од дворот).

ПОП ЈАНЧЕ: Добро, добро!... (влегува во кукарчето).

БАБА АНЧА: Еве го иде... (продолжува да иде во средба од Илија, го дочекува и нешто му говори).

ИЛИЈА: Аха...

БАБА АНЧА: (избрзува пред Илија). Еве ти го... У, кај отиде попот?... {на Илија}. Сега беше овде!...

ПОП ЈАНЧЕ: (излегува од кукарчето играјќи си со бројниците со себе си). Голема сиромаштија... (баба Анча и Илија му се испречуваат пред него). О! дојде ли?... (се поздравуваат, а Илија му бакнува рака). Седи. (двајцата седнуваат еден спротив друг и говорат тивко и поверливо). Ми требеше и дојде, како нарачан. Имам нешто да говорам со тебе.

ИЛИЈА: Кажи.

ПОП ЈАНЧЕ: (говори како ништо да не разбрал од Анча). Ама сакам машки да мм одговориш и умно, како што говореше, бог да го прости, татко ти. А јас сум поп човек, исповедувам секого, и нема зошто да се плашиш да ми се исповедаш што си сторил и што мислиш да правиш.

ИЛИЈА: Се разбира.

ПОП ЈАНЧЕ: Ристаќија гркоманот го познаваш?

ИЛИЈА: Мошне арно.

ПОП ЈАНЧЕ: Тој има убава внука од сестра му Советка. Ја познаваш?

ИЛИЈА: Како да не.

БАБА АНЧА: Блазе кој ќе ја земе. Блазе!

ПОП ЈАНЧЕ: А што ќе речеш, те бендисува?

ИЛИЈА: (издишува).

ПОП ЈАНЧЕ: Што, да не имаш мерак по неа?

ИЛИЈА: Голем мерак, оче.

БАБА АНЧА: Е, хе, хе... Кој не сака што е пусто убаво...

ПОП ЈАНЧЕ: (го чука по коленото). Ако, на годините си. И убаво, и со стока, и со пари. Види ваму, Илија, се шират гласови, дека кир Ристаќија сака да му ја даде Антица на Никола Гзарков под услов ако појде и тој по патот негов да стане гркоман.

БАБА АНЧА: Да се множат гркоманите.

ПОП ЈАНЧЕ: Овдека црквата е заинтересирана. Таа не може молчејќи да помине преку тоа, уште еден граѓанин да се откаже од црквата и народноста наша и да дозволи да се множат гркоманите. Ако ние дозволиме — денес ти, утре други да се погрчуваат, тие ќе се намножат и, кога гледаш, еден ден, со помошта на правителството турско, тоа кое им оди на рака, ќе ни ја земат црквата и ќе останеме без црква. А со тоа и без нанародност!

ИЛИЈА: Така е.

ПОП ЈАНЧЕ: И, затоа црквата донесе решение да го спречи погрчувањето на Никола. Како? — Да ја земеш ти Антица, а тој да остане измамен од кир Ристаќија и да нема зошто да се грчи. Ако пак е без тоа се погрчи, нема да ни биде од голема штета, бидејќи никој не му дава жена и нема да остави гркоманчиња. Јасно ли ти е? Што ќе речеш ти?

ИЛИЈА: Јас ја сакам...

ПОП ЈАНЧЕ: (му го прекинува зборот). Значи, половината работа е свршена. Останува уште таа да се согласи...

ИЛИЈА: И таа е согласна.

ПОП ЈАНЧЕ: А, велиш, и таа тебе те сака?!

ИЛИЈА: Ја сакам од малечок, а еве три години кај се милуваме.

ПОП ЈАНЧЕ: (изненаден подскокнува од радост). Аман бре!... (го чука по коленото). Како што треба!

ИЛИЈА: Сето тоа е убасо, оче, само кир Ристаќија не ми ја дава!

ПОП ЈАНЧЕ: Тоа и без да ни го кажеш го знам. Тој никогаш нема да се согласи да му ја даде внука му на син од најголемиот негов непријател. А точно за тоа ние донесовме решение — ти да ја земеш, за да доживее уште еден шамар. А не што сме знаеле оти сте се сакале.

ИЛИЈА: Знаеш ли ти дека вприквечерина се сретнав со него кај Антица, по еден случај, и се скаравме заради тоа што не ми ја даваше?

ПОП ЈАНЧЕ: Како, бре?

ИЛИЈА: Згоден случај за барање. И што ќе ти ми рече: „Зем си ги нозете и бегај од кукава, додека не сум зел дрво да те избијам... и така натаму. Кога сум ти го грабнал под нозе, како јagne ќе го заколев ако не ме замолеше Антица. Како што му го имав ставено ножот под грло, за едеп секунд главата ќе му ја пресечев и ќе му ја однесев на татка ми на гроб.

ПОП ЈАНЧЕ: (едвај успева да се прибере). Ништо за тоа. Само ако таа те сака.

ИЛИЈА: И како му било, таа натаму си останува мене да ме сака. (Издивнува). А јас неа.

ПОП ЈАНЧЕ: Тоа е добро. Тогаш да направиме вака: да не ја матиме многу водата, да ја викнеме да си дојде дома ти и тука в куќи ќе те венчавам на брза рака.

БАБА АНЧА: Можам ли јас ношто да кажам?

ПОП ЈАНЧЕ: Ајде кажи, само нешто умно.

БАБА АНЧА: Кај Илија за да стане таа работа, треба да се исчисти куќата, бидејќи никој не седи, а тоа можеби некому ќе му падне в очи и... Како би било уште сега да појдам јас каде Антица да ја викнам и уште оваа вечер да ги венчаваш овдека кај мене. И овде нека си спијат.

ПОП ЈАНЧЕ: Тајно.

БАБА АНЧА: Само кумот и старосватот.

ПОП ЈАНЧЕ: Може. Без церемонија и врева. Гозбата друг пат ќе ја направи Илија. Сега колку девојчето да го ставиме в рака... (кон баба Анча). Така ли мислиш?

БАБА АНЧА: Е де. Јас ќе им го пуштам одајчево мое... Лето е, баба Анча може и овде под црницава да спие. Вистина, немам нешто убаво да им постелам за спиење, аиа да се сврши работа.

ПОП ЈАНЧЕ: Вистина ќе биде срамота, ама ќе свршиме голема работа. Ќе му ги помешаме сите планови на кир Ристаќија. Што велиш ти Илија?

ИЛИЈА: Штом говорите за доброто мое, оставам на вас како ќе решите. Само да се изјасниме, вие рековте тајно, во тој случај ќе треба јас сабајле да си заминам, а Антица да си се врати при мајка си. Така ли?

БАБА АНЧА: Јас мислам вака: вие венецот да си го ставите оваа вечер овдо и да си спиеете за да се осигури работата од нешто кое ние не можеме сега да го предвидиме. Утре сабајле ти да си одиш на село, а Антица дома си. Нешто што и понатака ќе биде така се додека ти дуќанот не го затвориш таму и си се

преселиш овде. Оти јас мислам дека и така ти не би можол да ја оставиш Антица дома сама. А после веќе ќе биде друго, дали Антица при мајка и; или мајка и дома ти, некако тие ќе си прават како што ќе им е згодно.

ИЛИЈА: Може.

БАБА АНЧА: Оти ти да ја земеш сега кај би ја однесол вака на брза рака? А така е друго, таа ќе ти биде веќе жена и ти можеш да си одиш кај што си сакаш. Остави ми го клучот од дома да ви по исчистам и некој ден, кога ќе ти е згодно, ќе дојдеш и таа ќе си дојде дома сама, како жена при маж. Ако сака Антица да и каже на мајка си добро, ако не подоцна, кога ќе си дојде дома ти, нека разбере. Тоа да го оставиме на неа, таа како што сака.

ИЛИЈА: Добро е така.

ПОП ЈАНЧЕ: Има еден збор: „сложни калуѓери и в сабота и в недела мрсат“. Та, така и ние, ако сме сложни ќе постигнеме се она кое мислиме да го направиме.

БАБА АНЧА: А, не така, попе, „сложни калуѓери и среда и петок мрсат“. А за сабота и недела сите ние јадеме.

ИЛИЈА: Ама на попов му е зборот за во пости, дека сложни калуѓери и сабота и недела мрсат.

БАБА АНЧА: Така може.

ПОП ЈАНЧЕ: Така нека биде; како што велите вие. Ајде, Анчо, кинисувај по Антица оти времето си бега!

БАБА АНЧА: Јас сум готова и чекам само на зборот ваш. (кинисува и оди до портата каде се појавува Антица).

АНТИЦА: (забележувајќи го поп Јанчета отстапува од вратата и сака да се врати. Говорат преку врата).

БАБА АНЧА: Не се срами, влегувај...

АНТИЦА: Ами попо?...

БАБА АНЧА: Ако си е. Влегувај кога ти велам. Сите сме наши и сите ти го мислиме доброто (Антица влегува).

ПОП ЈАНЧЕ: (кој за ова време говори нешто со Илија, ја забележува Антица и станува, оди на кај неа). Влегувај, ќерко, не се срами. Како порачена идеш. Ангелот ми те донесе.

АНТИЦА: (оди со главата наведната и застанува пред поп Јанчета, му ја бакнува раката).

ПОП ЈАНЧЕ: Зошто со Илија не се поздравеш? Не се познавате?

АНТИЦА: (поцрвенета од срам и, гледајќи во ноктите). Како да не...

ПОП ЈАНЧЕ: Е, ајде штом е така, поздрави се и со него. Така е редно.

АНТИЦА: (се приближува и од пооддалеку ја пушта раката, така што само прстите му ги подава и пак продолжува да си гледа во ноктите).

ПОП ЈАНЧЕ: Антице...

АНТИЦА: (подигнувајќи ја малку главата). Повелете оче!

ПОП ЈАНЧЕ: Не се срами. Јас ја знам целата ваша историја и сега ќе зборуваме отворено. Јас работам за да ве зближам вас двајца. Види ваму. Мене ми е потребно да чујам од твојата уста оти го сакаш Илија. Зборувај слободно! Од твојот збор, кој ќе го кажеш сега, зависи дали ќе се земите. Говори! Ништо тука нема што би било за срамење. Венец не може да се стави туку-така!

БАБА АНЧА: Речи... Ако е поп, та не е господ!

АНТИЦА: (полека). Го сакам.

ПОП ЈАНЧЕ: (го понавртува ушето). Не те дочув. Како рече?

АНТИЦА: Го сакам.

ПОП ЈАНЧЕ: Ете така! Така те сакам! Што ти лежи на душичката право да си кажеш. На поп човек и гревите му се кажуваат, а што остана за маките и желбите (им честита). Е, среќно нека ви биде.

БАБА АНЧА: (исто така им честита на двајцата). Ај, да се кердосате, еднаш за животот да ви биде. Господ љубов и напредиа да ви даде!

ИЛИЈА: (весел, завртен со главата кон Антица). Ви благодариме.

ПОП ЈАНЧЕ: Антице, види ваму, чедо, што ќе ти кажам. Ние тројца долго говоривме за вашата работа, се како боли и како се свило... и најпосле, бидејќи вујко ти не те дава за Илија, не знаеме мајка ти што мисли...

АНТИЦА: (упаѓа). Таа вели како ќе рече вујко ти.

ПОП ЈАНЧЕ: И ние донесовме решение да избегаш по Илија. Се согласуваш ли?

АНТИЦА: Се согласувам.

ПОП ЈАНЧЕ: Ние донесовме решение да те викнеме и ако си согласна уште оваа вечер да ве венчавам овде, при баба ти Анча, без церемонии и да си останете овде да си спиеете. Инаку може да се случи вујко ти да попречи и сите планови да ни се изјаловат. Јас мислам ништо подобро од тоа една минута побрзо да си се венчате. Знаеш како е, кога ќе се стави венец се е свршено. Што мислиш, согласна ли си?

АНТИЦА: Јас оставам како ќе каже Илија.

ИЛИЈА: Јас сум согласен, душо, само ако ти немаш нешто против зашто на ваков начин.

АНТИЦА: Јас сум согласна со тебе и на врвон од планинана ако сакаш и кога сакаш.

ИЛИЈА: Ние оваа вечер овде ќе ставиме венец за да се осигураме од секаква пречка која би можол вујко ти да ја измисли и направи.

АНТИЦА: Добро. Јас оставам на тебе, ти како ќе речеш.

ПОП ЈАНЧЕ: (скокнува). Ех, сега сите на работа: јас ќе одам по вангелието и венците, Илија по кумот и старосватот, вие две подредете го одајчето (го зема Илија под рака и кинисуваат) само со внимание, тајно! Жени, деца не! Само кумот и старосватот! (кинисуваат полека со разговор).

БАБА АНЧА: (ја зима Антица за рака). Ајде ние додека дојдат да позачистиме и поднаредиме. Вие ќе си спиеете внатре, а баба Анча овде, под црницава да ве чува. Блазе ви! Блазе!

(ЗАВЕСА)

слика втора

Истата постановка од втората слика.

При кревањето на завесата баба Анча спие под црницата на гола рогузина, само на една перница, не соблечена и непокриена. Зора е пред изгрев на сонцето. Петли пеат. После подолга пауза сонцето високо изгрева и по степену слегува во двориштото. Илија се појавува на вратата кога сонцето е слезено до ќерамидите на куќарчето и првите зраци го затекнуваат на вратата.

ИЛИЈА: (завртен со главата кон внатрешноста на одајчето пее):

Зора се зори, мила моја, сонцето изгрева,

Петлите пеат, мила моја, мене ме разбудуваат.

Петлите пеат, мила моја, мене ме разбудуваат.

Коњ да си спремам, мила моја, на пат да си одам.

БАБА АНЧА: (подстанува). Уф, сонцето изгреало! (станува и оди на кај Илија). Сте станале, а баба Анча спие како заклана!

ИЛИЈА: Добро утро бабо Анчо! Та, ако си спиеш...

БАБА АНЧА: Место баба Анча да не спие, да се радува што и спијат младенци во одајчето и на постелата, таа се раззаспала!...

ИЛИЈА: Ништо, бабо Анчо, сигурно од што си весела си се раззаспала. Сигурно кога си сама помалку спиеш од страв да не ти ги украде некој парите.

АНТИЦА: (се појавува на вратата). Добро утро, бабо Анчо! (слегува од прагот и приоаѓа и им бакнува рака).

БАБА АНЧА: Господ што е добро, невесто, да ми ти наврти! Среќа и љубов со момчето! Се полно и рамно! Господ со едно машко да ве радува!

ИЛИЈА: Ти благодариме, бабо Анчо. Да си жива и здрава!

БАБА АНЧА: Како, весели ли сте си?

ИЛИЈА: Многу, бабо Анчо. Големо добро ни стори. Да ме беше ти кој знае до кога ќе се влечеше нашава работа и на кој крај ќе излезеше. Јас ни татко, ни мајка имам, ти ќе ми бидеш отсега и татко и мајка. Еве кај сме, комшии, ти знаеш од како умре мајка ми куќата моја само заклучена стои и само кога ќе дојдам од село се отвора колку коњот да го врзам. И јас си сакам куќа да си отворам, та кога ќе си дојдам дома да има кој да ме дочека.

БАБА АНЧА: Еве сега си имаш невеста, куќата ќе ти биде отворена и ќе бидеш дочекан.

ИЛИЈА: Бабо Анчо, имам една молба кон тебе, кога ќе дојдам за да си ја земам Антица дома, сакам и ти да ни дојдеш кај нас. Мајка да ни бидеш, да не покараш кога ќе грешиме и да не поучиш. {со умилна гестикулација}. Ќе дојдеш ли?

БАБА АНЧА: Ќе дојдам синко... Само да сте ми здрави и весели вие. Баба Анча немаше среќа да си ш изгледа децата свои и да си ги жени, да се зарадува, но затоа пак, господ од друга страна и наврти радост во куќата. И за тоа на баба Анча срцето и е полно со радост. Ќе дојдам, синко, штом ме сакате. Кај што стана радоста во куќава моја, мислам дека деца мои ми сте. Како од срцево да ми сте откинати.

ИЛИЈА: (и дава клуч). Еве ти го клучот од куќата моја, земи го, кај тебе нека стои. Куќата моја — твоја. А кога ќе имаш време позачисти, поспатри и понареди за кога ќе дојдам да си ја земам Антица да биде се во ред. И дома како мајка моја да ја дочекаш. (и дава пари). Есе ти и пари, нека ти се најдат кај тебе, да си купиш што ти треба за јадење. Купи и за дома некое товарче дрва, од

шеќер и кафе и кога ќе одиш и таму сварувај си по некое кафе. И оди почесто, особено да се напивуваш таму кафе за да ми е куката отворена.

БАБА АНЧА: Само гледај, синко, што побрзо да си дојдеш, да не ти венее неевчево.

ИЛИЈА: Ако е до мене, јас не би мрднал едеи чекор од местово, да го оставам овој ангел... Штом ми пишете да си дојдам крилја ќе си ставам и веднаш ќе се најдам овде кај вас. За секое нешто ќе се советувате со поп Јанчста. Се разбира, се пред тебе, али ништо без попот! Врската помеѓу нас ќе бидеш ти.

БАБА АНЧА: Арно, синко. Баба Анча се ќе стори како за чедо свое.

ИЛИЈА: Така, бабо Анчо. И јас веќе како права мајка ќе те сметам. А сега веќе време е да си одам. Дури е и поминато, требаше порано, пред сонце да излезам од кај тебе. Ама, ете така, со со млада кога се спиеело и од кочанки да била постелата, пак не би ти се станувало, а камо ли што од баба Анча поетелата е полна со слама и паперка.

БАБА АНЧА: Сиромаштија, бре синко.

ИЛИЈА: Ништо, бабо Анчо, се беше убаво. Кога ќе си одиме дома ќе ја запалиме со се болвите, а тебе ќе те ставиме да спиеш на волнена постела.

БАБА АНЧА: Нека сте вие само здрави и живи и работава ваша побрзо да се расчисти, да можете да си се приберете заедно, та за тоа, баба Анча кај поминала досега и отсега. А пак покрај вас, се разбира дека уште ќе ми биде поарно.

ИЛИЈА: Така е. Ајде јас да си бегам оти ќе треба и коњот да си го спремам.

АНТИЦА: (преку песна).

Ти си спремаш брзата коња да вршиш

Мене, лудо, кому ќе ме оставиш?

ИЛИЈА: (удирајќи ја баба Анча по рамото исто така и одговара преку песна).

Оставам те на мојата мајка и твоја.

АНТИЦА: (преку песна).

Тешко мене на двете мајки без тебе!

ИЛИЈА: (зема збогум со Антица и сака да ја бакне, кон баба Анча).
Простевај, бабо Анчо, да не влегуваме внатре...

БАБА АНЧА: Ајде тука, бакнете се, не се срамите. Тоа се разбира оти ќе си се љубите уште кога сте си младенци. Господ со љубов да ви го исполни целиот живот.

ИЛИЈА и АНТИЦА: Благодариме:

БАБА АНЧА: Баба Анча не можеше друго добро да ви стори освен тоа — одајчето раскапано да ви го пушти и постелата од слама и паперка.

ИЛИЈА: По некоја дакика така носи пет пари скршени да свршуваат поголеша работа отколку една бела мецидија подоцна. Та, сакам да кажам, дека при овој момент куќава твоа сврши поголема работа отколку подоцна што ќе свршува куќата моја и од Антица. Да не беше ти и ова куќарче твое, кој знае уште колку вода ќе истечеше по Дримон додека ставевме венец. И кога ќе ставевме! А сега вака што и да направи Ристаќија, кога ќе му се каже до каде стигнала работата, бога ми, ќе си ја понаведе главата. Та ти ни стори големо добро, кое... не би ни било простено од бога, кога би те заборавиле.

БАБА АНЧА: Блазе на тој што може да направи добро. Блазе!

ИЛИЈА: (ја загрнува Антица и ја бакнува). Ајде, за брзо да си се видиме. Ќе чекам што побрзо да ми пишеш да си дојдам, било за секогаш или да те земам

на село. Во секој случај прва помош ќе чекаш од баба Анча. Врската со неа никако да не ја прекинуваш.

БАБА АНЧА: Ич ти да немаш мерак, јас ќе се грижам за неа повеќе отколку мајка своја.

ИЛИЈА: Благодарам, бабо Анчо. Догледање... (и ја бакнува раката).

БАБА АНЧА: Јас ќе одам прва до каде вратничето, да видам некој да не има на улица да те види кај што ќе излезеш за да ти кажам, а ти по мене. Штом ќе ти дадам знак значи дека нема никој и излегувај. (кинисуваат баба Анча прва, а Илија по неа).

(ЗАВЕСА)

ЧИН ТРЕТИ

слика прва

Истата постановка од првата слика.

Кога се крева завесата, Антица стон на миндер налактена на прозорецот и плаче, а мајка и стои покрај неа ја милува по косата.

САВЕТКА: Доста, мори ќерко, со тоа плачење. Престани веќе.

АНТИЦА: Не само што да плачам туку да пукнам од плачење е мојава работа. Откако спав при баба Анча само под клуч ме држиш, како да сум ти некоја робинка, а не ќерка. Да знаеш оти ќе ти направам некое чудо!

САВЕТКА: Аман, мори ќерко, што да правам јас сирота? Меѓу два огна се наоѓам, ти си запнала за едно, а тој за друго. Ни тој како постар да се покаже поумен да попусти, ни оти пак ти како помала попушташ. Јас те молам попусти, оти самата чу со ушите твои кога кажа, дека ќе ја попрска куќава со гасие и ќе ја запали сосе нас. А ти многу добро знаеш дека тоа што тој ќе го намисли и ќе го стори. И јас не знам кој крај да го фатам, нагоре — високо, надолу — длабоко! А ние сме помали и треба да попуштиме. Така е редно — помалиот да попусти пред постариот. Ти не си ни прва ни последна што те даваат на сила за кого не го сакаш. Јас те советувам да си ја навалиш главата и да се покориш. Само така ќе му ја запазиме честа, која и така ја нема во народот со пустото погрчување што го направи.

АНТИЦА: Тој е стар и кус му е животот, а јас сум млада, пред мене стои век за живеење. Зошто да се зацрнам? Одлучи ми ја вратана, јас си знам кај да си одам.

САВЕТКА: По Илија да бегаш, а? Срам да му донесеш на вујка ти?

АНТИЦА: Кај баба Анча ќе одам. Таа и ако не ми е мајка, но подобро ме разбира од тебе.

САВЕТКА: Ааа... за тоа ли ти спа кај неа, за врска да ти послужи со Илија? Да те продаде! Ете ти кај си нашла оддивка! Кој ти го ранел зборот — баба Анча! Такви ти ќе слушаш, а не вујка ти што го боли за тебе!

АНТИЦА: (без својата трпеливост). Уф! се познава дека му изгоре папокот за мене. За тоа ме дава за негови врсници. Ете за него може да се посомнева дека ме продава, а не за баба Анча.

САВЕТКА: Вујко ти нема потреба од пари.

АНТИЦА: А зошто кога се погрчи зеде триесет лири?

САВЕТКА: Владиката сам му ги даде како бакшиш. Му стори чест.

АНТИЦА: (со иронија). За тоа има многучест. Јас не сум го знаела. Значи чест му прават што му викаат „уа!“ и што му тропаат со тенекиња?

САВЕТКА: А кога да појде при владиката како го дочекува? Што вели тој: „Како претставител на градов“.

АНТИЦА: У, боло, на говедана претставител!

(Надвор се слуша врева. Потоа малку Ристаќи ја отвора вратата и му прави пат на Николаќија да влезе. Овој пак, Николаќи, не влегува ами го поканува Ристаќија прв да влезе. Така Ристаќи го турка внатре Николаќија и влегува по него).

РИСТАЌИ: Што се срамиш, ти си веќе в куќи! Повели седи!

НИКОЛАЌИ: Седи прво ти...

РИСТАЌИ: (го турка назад — назад до миндерот и му стежнува на рамењата да седне). Ете така!... (седнува до него).

САВЕТКА: (го дочекува Николаќија). Добре си дошол...

НИКОЛАЌИ: Добре ве најдов...

САВЕТКА: Здраво-живо сте?

НИКОЛАЌИ: Како поарно.

САВЕТКА: Дома како сте?...

НИКОЛАЌИ: Се убаво...

САВЕТКА: Убаво господ да ви даде.

(Антица се повлекува кон вратата да излезе, но Ристаќи ја забележува и со груб тон).

РИСТАЌИ: Ела ваму!... Кај бегаш?... Ајде дочекај го Николаќија! Тој ќе ти биде маж!!!

АНТИЦА: (го дочекува Николаќија без да му проговори).

НИКОЛАЌИ: (збунет). Добре... ве најдов... (крадешкум ја погледнува).

РИСТАЌИ: (на Советка и Антица). Излезете вие две! Со Николаќија имам нешто насамо да поговорам.

САВЕТКА: Така нека биде. Ние нема да се мешаеме во вашите машки разговори. (ја зема Антица за рака и излегуваат).

РИСТАЌИ: Молчи си ти, не бери гајле, ќе ја свиткам јас неа. Со поглед ќе ја свиткам, а камо ли кога ќе и подвикнам! Само... ете така... те донесов колку да поднавикне да те гледа во куќава. Што мислиш, мајка и согласна беше? И таа си врти на кај чедото свое. „Плачела“... ама кога и свирнав!... Ете виде сега како мило те дочека. Таа... молчи си ти, и неа јас ќе ја свиткам.

НИКОЛАЌИ: Ајде да те видам...

РИСТАЌИ: Откако заодев кај владиката сите итроштиње грчки сум ги научил како Грк да сум роден. (го чука по коленото). Покрај мене и ти ќе станеш итар!

НИКОЛАЌИ: За тоа така си е, кој поѓавол од тебе!... Ела некој нека излезе да си го мери...

РИСТАЌИ: За никого не се давам! Само на владикана му правам пардон! Туку... чекај што мислев да те прашам... Ха! Си стоиш ли на зборот да дојдеш во партијава моја? Да станеш Грк-кир Николаќи!

НИКОЛАЌИ: Зборот да си остане — збор! Јас ќе се префрлам во партијата твоја, но како што ти реков: „да ми ја дадеш Антица“.

РИСТАЌИ: А ти си стоиш ли на зборот што ми го рече кога ми ја побара Антица, дека не ти е до стоката и парите, туку до жена?

НИКОЛАЌИ: Се разбира. Ти знаеш дека јас за жена сум страден, а за стока и пари дал господ!...

РИСТАЌИ: Бога ми, ти вака како што си богат, оти облечен во френски алишта, уште да не беше... Ваков де каков што си... На времето ќе се тепаа девојчињата по тебе. Но пак со помошта на кир Ристаќија кој како тебе!... Која девојка е полична од Антица? — Никоја! А да беше ти некој убав... досега ќе ти имаа закачено некоја питулица! Тааа!... речи, благодарение кај сум вака, што не се оженив на време, та сега да ја земам Антица.

НИКОЛАЌИ: Што е право...

РИСТАЌИ: Твоја среќа била! Се рекол зборот: „Добрите круши свињите ги јадат“! Ги јале и ќе ги јадат!... Ама богатите свињи!... Аааа... што мислиш ти за стокава од девојчево, а?

НИКОЛАЌИ: Стоката мене не ми треба. Стоката нека си остане на неа. А, ба, ба... мене не ми е потребна да ми ја препишува.

РИСТАЌИ: (станува и нервозен се прошетува. Со себе си): Види го ти него копил, и јас Грк, ама и тој погрк! (седнува прилепен до Николакија и со смеење): Бре, само што те нареков кир Николаќи и стана итар како мене. Ама ти бана да ололо!...

НИКОЛАЌИ: (ги бере рамењата). Не ми текнува што сакаш да кажеш!... Бога ми...

РИСТАЌИ: Е добро, еве јас ќе ти напомам. За мене некој бакшиш не ќе има на ова добро што ти го правам?

НИКОЛАЌИ: (со сила се смее). Ама за тоа ли ти бил зборот?! Речи ти колку сакаш... Пет... десет!...

РИСТАЌИ: (навреден). За пет и за десет мислам дека е срамота и да ги земам!

НИКОЛАЌИ: Пак ти, мајката, речи!... Петнаесет... дваесет...

РИСТАЌИ: Јас не сум те познавал дека си бил толку итар!... Ами ај ти ја препишала, ај не ти ја препишала... и така твоја, и така твоја... Ти ќе ја располагаш!...

НИКОЛАЌИ: Ти пак кажи си што мислиш...

РИСТАЌИ: Јас мислам вака: Ти ја земаш Антица со тричетиристотини наполеони стока, а и суви пари... Е сега, нека не се сите за мене ами за колку што чини половината стока — двесте наполеони да не ми дадеш! Така... еден убав бакшиш!... Јас мислам сам ти требаше да се сетиш... Од твоја чест! Каде е ова добро што ти го правам!... Пак, како тој што рекол: „своештина ќе бидеме, да имаме лице пак да се видиме“! Утре на една софра ќе седнеме, пак... лично би било да си поделиме. Вака де, својски да си се погодиме. Ти ќе ми дадеш двесте наполеони, а јас ќе ти ја одстапам тебе целата стока, парите суви што ги има и девојчето. Да ми е мило и на гости да ти дојдам, да си ја видам Антица. Пак, инаку, право да ти кажам: не ми се дава девојчето.

НИКОЛАЌИ: Добро бре, кир Ристаќи, така нека биде. Што рекол некој: „главата ти кршам-кефот не ти го кршам“!

РИСТАЌИ: Така речи да те личи за маж, а не за џамбаз! Ех, што е така, сега можам да ти честитам свршувачката. Ајде, нека ти е со среќа! Твој касмет била. Само... уште еден услов имам... (се преправа оти му е жал, вади шамивче и ги брише очите). Сакам Антица да ми ја чуваш како очите, оти таа е уште дете недораснато...

НИКОЛАЌИ: Јас мислам оти за тоа ич не треба да речеш...

РИСТАЌИ: Така си е, ама јас сум и вујко, мене ме боли... Ти утре можеш да се прежениш, а мене сестра ми не ми раѓа веќе друга. А другото што го зборувавме пред малку, за парите де, на никого ни половина збор. Меѓу нас да остане!

НИКОЛАЌИ: За тоа ти накриви ја капата. Николаќи е каков што е, ама за тоа знае!

РИСТАЌИ: Си имал касмет да земеш девојче како летница. Сам ќе се пофалам: е патриот сум ти бре, кир Николаќи, не ја дадов на друг освен тебе што идеш во партијата моја.

НИКОЛАЌИ: (понижно). За тоа ти благодарам. (со себе си). Ако не се покажа патриот, сигурно се покажа идиот!

РИСТАЌИ: (ја отвора вратата и вика): Советке... Антице... елате ваму! (влегуваат Советка и Антица).

САВЕТКА: Повелете!...

РИСТАЌИ: Ние направивме аирлија-дадовме збор.

САВЕТКА: (му честита на Ииколаќија). Со живот нека ви е! Еднаш за век, господи!...

НИКОЛАЌИ: (и ја бакнува раката). Амин! и ја пушта раката и на Антица, но останува измамен таа побегнува низ врата). Не чини така...

САВЕТКА: Не се лути. Таа е уште мала, не е дорастена и не е чудно, се срами...

РИСТАЌИ: (го зииа Николаќија под рака). Ајде сега ние да си одиме.

САВЕТКА: Ами седнете де, невестава по едно слатко да донесе. Така е адет збор кога ќе се даде.

РИСТАЌИ: Не треба! Сега кир Николаќи нека го порача прстенот, в недела ќе си направиме stroj и тогаш: и благо ќе лапнеме, и винце ќе се напиеме... (го чука Николаќија по рамото). Вака ли, кир Николаќи?

НИКОЛАЌИ: (на Советка). Остави ги тие работи, слатко...

(Ристаќи и Николаќи излегуваат).

САВЕТКА: (на излегување на Николаќија). Ајте со здравје. Поздрави ја сваќата.

АНТИЦА: (влегува). Не му е срам, го донесол овде!

САВЕТКА: Ако, мор ќерко, го донесол, го донесол... Уште кога му дал збор и ќе го донесе. Не ти мисли тој тебе лошо!

АНТИЦА: Не ми мисли лошо? — Не ми мисли ни арно!...

САВЕТКА: Вујко ти е, не ти личи да му стапиш на честа!

АНТИЦА: Море и на вратот ќе му стапнам, кога сака да ми ја зацрни среќата и животот!

САВЕТКА: (се штипе за образите) Леле, ќерко што зборуваш?! Да те чуе некој од некоја страна ќе помисли дека си мрдната од умот.

АНТИЦА: Ами кога ќе чуе? А кога ќе му кажам, ќе рече: Леле, на старите им го зел господ умот!

(на вратата се појавува Василка).

САВЕТКА: Повелете, де...

ВАСИЛКА: (влегува). Ме сакате?...

САВЕТКА: Добри луѓе не се сакале... (се ракува). Добре си дошла...

ВАСИЛКА: Добро ве најдов (оди кај Антица која стои понастрана и и пушта рака). Ти, Антице, како си?...

САВЕТКА: Еве се расправаме... Не те слушаат сега, сестро, младиве.

ВАСИЛКА: Не, не... Не куди се на Антица, прочуена ти е за умна.

САВЕТКА: Што ќе се пофалиш ти?

ВАСИЛКА: (при секое говорење има обичај да ја фаќа долната усна). Се убаво. Бев подизлезена, пак реков да навратам. Оти како е работава наша? До каде остана? Се помисливте?

САВЕТКА: Ако сака господ ќе биде.

ВАСИЛКА: И јас така мислам, ако сака господ, ама и вие ако сакате.

САВЕТКА: Ами сега, ако сака господ и ние ќе сакаме. Тој ќе ни даде дух светен да сакаме. Антице донеси едно слатко...

АНТИЦА: (излегува).

ВАСИЛКА: Како стана де работава наша?

САВЕТКА: Незнам, ништо не можам да ти речам. Многу ќе не измачи...

ВАСИЛКА: Ами сега, ќе не измачи, ќе не измачи... само нека биде, та и ако не поизмачи.

АНТИЦА: (влегува со прибор за слатко и ја почестува Василка). Повели...

ВАСИЛКА: Да имаш што да повелаш, ќерко. Ај пак, господ ум и разум да даде!

САВЕТКА: Амин!

АНТИЦА: (по зимањето слатко на Василка): На здравје! (излегува со послужавникот).

ВАСИЛКА: Си ја прашала ли од тога?

САВЕТКА: Ама ти не знаеш? Ристаќи го донесе Николаќија овде.

ВАСИЛКА: (во чудо). Вистина?!... Та после?

САВЕТКА: Си дадоа збор, се... Аирлија си рекоа. Мене Николаќи ми бакна рака!

ВАСИЛКА: (си ги плеснува рацете). Аман, мори?!!

САВЕТКА: За прстен остана Николаќи да си го порача и в недела да си направиме строј.

ВАСИЛКА: Ами, кога е така, ние сме си воќе сваќи! (се бакнуваат). Ај, аирлија нека им биде! Нека ни се кердосаат!

САВЕТКА: (замислена). Само Антица уште ни крцка, не и се прави ќефот.

ВАСИЛКА: Викни ја нека дојде, јас да ја попеам со некој благ збор. Да ја закротиме!

САВЕТКА: (ја отвора вратата и вика). Антице... Антице!

АНТИЦА: (влегува). Повели...

САВЕТКА: Ами што побегна де таму? Фалена невеста си, окутро го, не бегај од сваќава. (кон Василка). Та така, си дадовме збор преубаву. Аирлија си направивме. За в недела остана за прстенот и строј да си направиме. На Антица не толку и се прави ќефот, ами што да прави кога вујко и си сака.

ВАСИЛКА: Ами сега, кога вујко и си сака и си дал збор пак таа не е будала да му гази на честа. Тој и е вујко и татко.

АНТИЦА: Вие можете сто пати да си дадете збор не еднаш, и пак ништо од тоа нема да биде. Јас кога ќе дам, тога. И сум го дала, само не на Никола, туку на тој што ме спаси од смрт.

ВАСИЛКА: Антице, невесто, види ваму, јас не можам никого да го сторам лош и будала, ами ти на вујка ти не треба да му го расипуваш. А пак што се однесува до сина ми, како што и сама знаеш, померачен е по тебе. Така вели: „таа или никоја друга!“

АНТИЦА: Јас ви кажав „или тој што ме спаси ќе го земам или никој друг“.

ВАСИЛКА: (со смеење ја потурнува). Не зборувај така, помести се од местото!

АНТИЦА: Колку години има Никола?

ВАСИЛКА: (збунета). Ами, има... од сега треба да има... бога ми... Не знам пак колку ги има...

АНТИЦА: Педесет?...

ВАСИЛКА: У! не ги има наполнето, жими господа златен...

АНТИЦА: Никола уште не ги има наполнето педесет, мајка ми уште не ги има наполнето четириесет, а јас уште не ги имам наполнето дваесет. И личи ли јас да го земам кога е постар од мене со триесет години? Тој може мене да ми биде само татко, а не маж! Да речете за мајка ми, како што е постар од неа само десет години, да ве личи. Ами за мене!

САВЕТКА: (поразена). Леле, ќерко!... Леле, што те стиоса!...

АНТИЦА: Спроти годините, убав е за тебе!

ВАСИЛКА: (избезумена). Не е тоа збор! Досега таа не се омажила, одсега ќе се мажи! (убедливо). Ништо не е тоа, мор ќорко, санким ти ќе му го вариш месото, та не ќе се вари. Се бара да се има полно-рамно во куката. Кога е сиромав, треба да е млад за да може да работи да те рани, а кога му тропа ќесето не се гледа на тоа оти бил стар.

АНТИЦА: Тој за мене не е. Ви кажав, дека на тој, јас што го сакам, си му имам дадено збор. (излегува).

ВАСИЛКА: (загрижена). Ааа... не знам ами мене девојчево не ме бендисува со зборовине негови...

САВЕТКА: (убедливо). Море, кога ќе и свирне вујко и и оро ќе игра!

ВАСИЛКА: Не знам... не знам... Ај збогум!...

САВЕТКА: Со здравје, сваќе! Ќе ја нагласи вујко и работата, ти ич не бери гајле.

ВАСИЛКА: Е господ златен веќе ако сака, во рацете негови да оставиме.

(Василка излегува, а Советка исто така, излегува да ја испрати. Мала пауза, потоа влегува Антица).

АНТИЦА: (сама). Никако не можам да се решам да им кажам оти сум жена. А кога би знаеле дека, еве, цел месец, од првиот час, сум и мајка, сето тоа би се попрскало со луга. Но се плашам од другото кое би го направил пусти ми вујко. За тоа најарно да дојде Илија и да ме земе на село. Вистина се што живее в планина е дивно, но за тоа пак има друга добра страна: се е слободно. Ќе помине извесно време и сама мајка ми ќе ме моли да си се вратам со Илија дома. Ах, пусти ми вујко, не ми дава да си се радувам што сум си мајка!

САВЕТКА: (влегува). За срамота што ме направи пред сваќана!

АНТИЦА: Ич не е срамота. Како за тебе може да се каже дека е згодна прилика. Секој ќе каже: се истркалало поклопчето, си го нашло грнчето.

САВЕТКА: Остави се веќе, ме посрамоти пред сваќана. Слушај, оди донеси ми една понова шамија, сакам да подпојдам до каде вујка ти.

АНТИЦА: Оди, земи му го муштулукот. Туку и нему в очи ќе му речам. И не заборавај да ја заклучиш долу вратата, да не избега затворницава. (излегува).

САВЕТКА: (сама), Ама како се погодив на време да му го земам. (вади писмо од пазувата). Пак, зар така научено, ништо-живо не сакаше да го даде. (чита). „Драга Актице, писмото твое го зедев и се научив дека си била на голема маќа — заклучена те држеле. За тоа дојден сум со десетина Пријатели — арнаути за да те земам. Имај предвид за оваа работа и биди готова секој момент. Оваа вечер, подоцна, ќе ти тропнам со камче на пенџерето, или ќе ти свирнам, да знаеш оти сум јас да слезеш. Со мил поздрав твој Илија“... Види ги ти нив, тие си ја имале погодено работата и за бегање! А ние ваму дадовме збор. Мрдни — Советке, да би не мрднала од местото, оти еве се стемни. Треба да му се каже на брата ми оти инаку ќе пукне срам. Ајде, кој ти пули тоа, човекот е нетокму — ќе не изгори! Што да правам, господе, научи ме ти!... Ништо, ќе одам. Не е толку големо лошото да го земе Николаќија отколку да не изгори!

АНТИЦА: (влегува и подава шамија на Советка, а потоа ја запалува ламбата). Си се ујдисала со умот негов што го има колку една кокошка.

САВЕТКА: (која ја сменува шамијата). Ама, мори ќерко!...

АНТИЦА: Ти кажав „ти земи го Никола, а јас ќе го земам Илија и ќе си живееме заедно.

САВЕТКА: (со себе си). И момичево не ми е токму на умот! (излегува).

АНТИЦА: (сама). Што нема, боже, одговор од Илија на писмото мое!... Што мисли тој, уште да седам овде затворена! Се му изнапишав: „како ми е страв да

и кажам на мајка; дека ме држат затворена како затвореница; како секој ден ме навиткуваат да се согласам за Никола и оти едеи ден ќе го сторат тоа и без мојата согласност. И што чека сега, што се врти! (се насмевнува). Што сум јас будала и се замислувам за работи кои сигурно Илија во најскоро време ќе ги реши? Зарем тој ќе ме остави мене на мака! — Никога! А Никола нека си бара некоја што му е прилика и што има повеќе пари. Јас на пари не сум мераклија, туку на човекот да е убав, како што е Илија, и на љубовта која си ја имаме (пее):

*Парите се, парите се,
Парите се отепувачка;
Љубовта е, љубовта е,
Љубовта е иајмила!*

Ах, пушти ми вујко, за пари се погрчи, за пари сака да ме продаде и мене. Му ја знам јас болката! А мене ако ме зацрни. Љубов, љубов! Ако немаш љубов со мажот, парите не те топлат. Парите не донесуваат љубов — само несреќа! (пее):

*Бог да ја убие моја мајка
И мој пушти вујко крвопиец
Што тој не ме дава за Илија,
Тук од мене прави црна робиња.
Јас ќе си бегам овие дена
Со Илија во пушта планина,
А мојата мајка црна вдовица
Ќе остане сама како кукавица!*

Како кукавица се додека се помири со судбината и да ме прими заедно со Илија. А вујко ми ќе се најде пред свршен чин и ќе си стави едно локумче в уста.

(Николаќи пее под прозорецот).
*Антице мори лична Антице,
Што туку везеш на ѓерѓефот?
Да н' ти е ѓерѓеф, мори, расипан?
Да н' ти е иглата скршена?
АНТИЦА: (му одговара исто така со пеење)
Не ми е ѓерѓеф, море расипан,
Не ми е иглата скршена.
Тук' ми е момчето на печалба
Ни книга праќа, ни сам иде!*

(со себе си). Како си го бараше, така му одговорив. Гробник еден!... за него личело да се забере и да пее под пенцере.

(Николаќи повторно пее под прозорецот):
*Сечи, моме руса коса,
Сплети скала да се качам,
Да ти влезам, море' море, в одајчето,
В одајчето шарено.
Да те видам каде везеш,
Слатки песни каде пееш,
Слатки песни, море моме, каде пееш
Ем лично кај ми се смееш.*

(По завршувањето на песната). Антице, излези мори, на пенцере да те видам. Не ме ли познаваш, јас сум — Николаќи твој!

АНТИЦА: (на Николаќија) Да проштаваш, будали си се ти колку што си сакаш, многу ти фрлам слама!

ГЛАСОТ НА НИКОЛАКИЈА: Аман, мори, излези! Ах, мори Антице, ме изгоре! Ај... добра ноќ...

АНТИЦА: Ај скрши си вратот, не губи време! (се слуша шум и чекори зад вратата) Кој да е, боже сега? Како мнозина да се... Да не мислат строј да прават оваа вечер?... Не верувам, да беше така немаше овој сега да пее под пенџерево.

(Влегува Фроса, Кате и Паре).

СИТЕ: Добра вечер, Антице.

АНТИЦА: Добра вочер и добре сте дошле. (ги дочекува). Седите. Мајка ми ли ве прати да ме чувате да не избегам? Ако!

ФРОСА: Не да не избегаш, туку да не си сама! Некој ден ти дошол некој ага, ти си се исплашила. (Седнува, а Антица ја зимаат в среде).

АНТИЦА: Та, како сте вие, што правите?

СИТЕ: Убаво да речеме.

АНТИЦА: Што работите? Ти, Фросо, што работиш?

ФРОСА: Јас на Ѓерѓев везам. А ти?

АНТИЦА: И јас на Ѓерѓев. Вие, ти, Кате, и ти, Паре?

КАТЕ: Јас плетам бедени за чаршав.

ПАРЕ: А јас бедени за ципи.

АНТИЦА: Што ќе кажете нешто?

СИТЕ: Ништо не знаеме.

АНТИЦА: Се можело ли ништо да не знаете!

ПАРЕ: Ете, незнаеме. Кажи ти нешто.

АНТИЦА: Од мене што барате да ви кажам, ете видовте и сами, ме држат заклучена.

СИТЕ: Што да ти прават!... Од пустиот ага! (Селман-ага се кашла под прозорецот. Сите освен Антица излегуваат на прозорецот и веднаш се сокриваат. Уплашено — тивко):

СИТЕ: (на Антица) Пустиот ага на зборот дојде!

АНТИЦА: (спокојна) Ако, сега не сум сама, вие ќе ме чувате. (сите освен Антица ги фаќа треска од страв).

ГЛАСОТ НА СЕЛМАН-АГА: (пее под прозорците):

Сите врати затворени, ај аман!

Сите врти затворени

Пенџерите отворени.

Чик, бабо, мегдана,

К'злари вер бана,

Љубит к'злар агата,

Ќе ја напрат кадана,

Јау, јау, Антице,

Јау, пекмез, за тебе!

Аман, не можам да живеам без тебе!!!

(пауза), Антице!... Антице!... Мори лична Ѓаурко' зошто не излезеш љубит тебе Селман-ага! Чик пенџерејлен! Ааа... ах, ме умре!... (пауза).

КАТЕ: Треба да е отиден...

ФРОСА: Можеби си скршил вратот?

ПАРЕ: Да даде бог и нозете да си ги скрши!

АНТИЦА: Море, ако ни се искачи горе!... Зашто еднаш друг пат така ми направи. Јас мислев оти си е отиден, а тој се качувал по скала.

КАТЕ: Та ние ја заклучивме портата. (и го покажува клучот). Така ни порача мајка ти.

(Се слуша чукање на портата. Антица ги затвора прозорците, ги спушта завесите и го намалува светлото до минимум. Настанува гробна тишина. Пауза. Повторно чукање на портата).

АНТИЦА: Види го свер, се закопца!

ПАРЕ: Леле, да не сме ја заклучиле портана тешко си го нас.

ФРОСА: Така, зар не натера ангелот!

КАТЕ: Ми пората мајка и!

ПАРЕ: Така, касмет, зарем за да не ни излезе некој лош збор.

(Пак чукаље на портата).

ФРОСА: Ами да му текне да ни се искачи од пенџерсво, што правиме?!

АНТИЦА: Високи се пенџерињава не може.

ПАРЕ: Зашто да не дотолку прост да не му текнува да земе скала?

КАТЕ: Речете господи чувај! Сешто бива!

АНТИЦА: Што се забави, боже, пак, мајка ми до ова доба?

ФРОСА: А мор, вистина, да не тропа мајка ти?

АНТИЦА: Не е таа. Да е таа еднаш ќе тропне и после ќе викне од под пенџерињава.

(Глас од под прозорците).

ЕДЕН ГЛАС: Антице, слези малку долу!

ФРОСА: Оној не е агата.

АНТИЦА: (отвора прозорец). Кој вмка?

ЕДЕН ГЛАС: Слезидолу, едно писмо имам да ти дадам од еден човек.

АНТИЦА: Од кој човек, бре дете? Кое си ти?

ЕДЕН ГЛАС: Слезидолу ќе ме видиш.

АНТИЦА: (го затвора прозорецот а потоа го зима клучот од Кате и излегува).

ФРОСА: Каква е работава од ова, сте чуле ли нешто? Се слуша дека вујко и му дал збор на Никола Гзаркскв. А пак таа си имала љубовник. Ете такви ти работи!

ПАРЕ: Прашај ја кога ќе дојде!

ФРОСА: Прашај ја ти.

КАТЕ: Што се онегвите, мори? Јас ќе ја прашам ако ви е вас мака!

ПАРЕ: Да е така белки ќе кажеше.

АНТИЦА: (влегува радосна, со себе си), Од Илија рече! (го пушта силно светлото, го бакнува писмото како настрана од другарките и го чита за себе си, поправо го прелетува со очите). Добро што не се најде овде мајка ми да можем да го прочитам инаку цела ноќ не ќе можев да заспијам се доде-не се најде овде мајка ми да можам да го прочитам, ва писмото). Душо моја, со колкава радост го чекав ова писмо.

ФРОСА: Што е тоа писмо, мори Антице?

КАТЕ: Аирлија, мори Антице, од кога писмо?

ПАРЕ: Треба да е од љубовникот, не гледате колку е весела?

КАТЕ: Зарем има Антица љубовник?

ПАРЕ: Ами, што знам, можеби да си има!

ФРОСА: Кажи, мор Антице, имаш љубовник?

АНТИЦА: (целата возбудена од радост само го прелетува писмото со очите, но не може да го чита)... Седете ќе ви кажам.

(Фроса, Кате и Паре испоседнуваат околу неа и со особено интересирање чекаат од Антица да каже).

АНТИЦА: Ах, срцево ми игра, снагава ми трепери од радост и ете, не можам ни да читам. Душо моја, каде си побрзо да те видам? (чита во себе си).

ПАРЕ: (на другарките). Молчете не зборувајте, да може, да го разбере.

ФРОСА: Ти ете зборуваш, не зборувај!

ПАРЕ: Замолчи се, мор!

КАТЕ: Се познава дека е од љубовник штом се радува толку многу. (пауза).

КАТЕ: Се познава дека е од љубовник штом Што?!... си нашол друга?!... А јас да си барам други?!... Ами на... што ќе му правам?!... Зарем толку беше, само за?... (немоќно се спушта на столот, другарките исплашени ја исправуваат). Ах, мајчице, зошто ме роди?!... Проклета да бидеш што кога си ме родила по вода не си ме фрлила?!... (заклучени рацете ги крши прстите).

ФРОСА: Што е мори?!...

КАТЕ: Што ти е, мори?!...

ПАРЕ: Што те најде сега, добро си беше весела!

ФРОСА: Антице, кажи ни нас белки ние ќе можеме да ти помогнеме.

АНТИЦА: (мафта со рацете). Никој не може да ми попогнџ! Ах, мајчице, мајчице!...

ФРОСА: (намигнувајќи им на другарките на Антлца). Може би не е работата за мајка ти. Ние сме си друго, од една болест страдаме. Слободно кажи ни на нас, не се срами.

АНТИЦА: Што да ви кажам, се е од пушта ми мајка. Една ме има, ами од што не е свесна работи да ме нема.

КАТЕ: Што зборуваш така? Што била таа работа?

АНТИЦА: Ах, пушта ми мајка, не ме дава за младо момче, што ме сака и што го сакам, јас да лудувам, туку ме дава за старо-аро да бидам робинка на животот! (паѓа немоќно на миндерот и го испушта писмото од рацете).

ФРОСА: (го зима писмото и чита гласно). „Антице, измина еден месец откако ти, за да ја спасиш твојата чест, од силедиство на Солман-ага, се фрли од пенцере на улица“... Господе кога станала ова работа ништо но сме чуле! (сите се запрепастуваат, чита натака). Случајот сакаше во тоа време јас да поминам и да те дочекам на раце за да те спасам“...

ФРОСА, КАТЕ и ПАРЕ: Господе боже!... што е ова?!...

ФРОСА: (чита натаму). „Како што и сама знаеш јас се заљубив во тебе, а исто и ти ме засака, но тоа беше непремислено од мене. Јас кога размислив подлабоко, дека вујко ти е причина за смртта на татка ми, длабоко се потресов и се покајав што така непремислено ти предложив. Навистина, за мене би било многу понизно да земам жена и се сродам со еден мој крвни душман. Секако би бил исмеан од народот што, наместо да ја отплатам крвта од татка ми, земам внука негова од сестра за жена“...

ПАРЕ: Прв пат слушам за оваа работа...

КАТЕ: Уште ли има?

ФРОСА: Молчете де! (чита натаму)... „А да би можол да ја заборавам една навистина ретко убава девојка, каква што си ти, решив веднаш да се оженам за друга. И тоа го направив во неделата. Простевај што со тебе, која не си ни најмалку крива, постапив вака. Ако си заљубена и имаш мерак по мене, најди си друг и заборавај ме за да ти биде полесно, како што и јас си најдов друга и веќе те заборавав. Илија“.

ПАРЕ: Ама за ова ли е толкаво плачење? Будалечка... Ами ова не е ништо!

КАТЕ: Иии... за никому ништо си се заплакала! Така е љубов, ден те сака, ќе ти прави веѓи, ќе те љуби, а утре во друга ќе се заљуби и нејзе ќе и се колне и ќе

и прави метании, а тебе не ќе те погледнува. Си нашол друга!... Чудно ми чудо!... Санким тој е прв или последен што си нашол друга! Ти најди си друг!

ФРОСА: Види ја ти неа будалечка зошто се заплакала. Седни ти и напиши му едно писмо вака: ти речи, пријателе, си се оженил пред една недела, а јас побрзо те разбирав колку ум имаш и еве еден месец откако сум омажена. Напукај го, мори будалечка!

КАТЕ: Убаво ти вели Фроса, напиши му така да плаче тој, а не ти!

ПАРЕ: А кога ќе разбере дека не си мажена да рече: копил женско што ми направи! И нека знае едно женско што може да му направи на машко, за уште еднаш да не си игра и да се чува од женски како кокошка од лисица.

ФРОСА: Море, јас нему би му напишала, ааа... да фрла солзи како петлици! (на Антица). Ајде стани, доста си плакала. Не заслужува.

ПАРЕ: Така де, преубаво девојче за тоа да плачеш! Санким малку беќари ги има, та не ќе си најдеш друг да те засака. Ами ако ние толку многу плачине за љубовниците, тогаш што остана да прават за мажите си кога ќе си најдат друга, ами за нас девојките не е оправдано ни солза да пуштиме.

АНТИЦА: (која во последно време стои замислена, издивнува). Ах, вие не ми ја знаете маката, за тоа така зборувате.

СИТЕ: (со голомо интересирање). Кажете ни на нас...

АНТИЦА: Ви кажав, мајка ми една ме има и гледа како да ме нема.

ФРОСА: Немој, Антице, не зборувај така. Ние сите знаеме дека мајка ти повеќе гледа на тебе отколку на свои очи.

КАТЕ: Така е. (на Антица). Ќе те фати некој грев.

АНТИЦА: Јас знам дека ме сака, но каква корист од тоа кога го слуша брата см? А тој... Се уплашила од него дека...

ПАРЕ: Па добро, еве овој што го сакаш си нашол друга.

АНТИЦА: Не е вистина. Јас ги прочитав само првите зборови и се збркав... А кога го слушав до крај писмото кое што го читавте вие видов дека не е негово. Не е негово оти ништо не е така како што пишува во него. Тоа е пишано од вујка ми.

СИТЕ: (се гледаат вчудоневидени една во друга). А...

АНТИЦА: Вујко ми го има пишувано за да се согласам да го земам Гзарка оти не го сакам. Но тој не анае дека јас веќе сум...

САВЕТКА: (влегува сосема спокојна и наеднаш). Што е?!... Што е?!... Аирлија плачење наврапито? Кажете срце на мајка, лек да ми ти бара.

АНТИЦА: Ах, мајко проклета да си што си ме родила кога не умееш да ме чуваш, ами одиш по умот на брата ти! Зошто кога си ме родила без татко — не си ме фрлила?!

САВЕТКА: Немој ми ќерко... Немој ми, душо... Немој ми срце на мајка! (на девојчињата). Ајде запејте една песна да ми се смири девојчево. Фросо, Кате, Паре, запејте, (пауза). Ами кој е тој што ми те расплакал?...

ФРОСА: Писмо зеде од љубовникот и и кажува оти си се оженил за друга!

САВЕТКА: Ми нема Антица моја љубовник. Таа ми е умно девојче кое си слуша мајка. Вујко си ја сврши за Николаќија, на пари да лежк!

АНТИЦА: Ти кажав: „За тебе да си го земеш“! Тебе ти е прилика!

САВЕТКА: (да би ги избегнала натамошните напади на Антица, сега со молбена мимика кон девојчињата). Залејте нешто!

(Фроса, Кате и Паре пеат)

Антица на стол седеше, оф аман!

Антица на стол седеше

Љубовно писмо читаше, оф аман!

Љубовно писмо читаше.

Дробни си солзи ронеше, оф аман!

Дробни си солзи ронеше,

Танки си прстм кршеше, оф аман!

Танки си прсти кршеше.

Мајка и нејзе думаше, оф аман!

Мајка и нејзе думаше:

„Антице, ќерко Антице, оф аман!

Антице ќерко Антице.

Кажси на мајка, Антице, оф аман!

Кажси на мајка, Антице,

Мајка чаре да ти барат, оф аман!

Мајка чаре да ти барат“.

САВЕТКА: (на Антица) Ете ги направи другаркиве песна да ти извадат. Ајде, посмеј се и ти, запеј им некоја за нив да видат како боли.

АНТИЦА: Кому му е до пеење нека си пее. Мене не ми дошло ниту до пеење, ниту до смеење. А јас ќе си плачам што си имам неразбрана мајка.

КАТЕ: До утре ќе заборавиш, мори златна!

ФРОСА: Тоа се знае, само што остава спомени за да и се смееме.

АНТИЦА: (кршејќи си ги прстите). Само ова што не се заборава. А, ах, пушта ми мајка!... Пустите ми вујко!.

ФРОСА: Јас да сум на местото твое би го исколнала и со тоа би се истушила.

АНТИЦА: Кого?

ФРОСА: Па љубовникот!

АНТИЦА: (умилено кон другарките). Мене никој не ме разбира. Јас немам љубовник, ами имам...

(Фроса, Кате и Паре ја прекаднуваат со песна)

Запеале три девојки една не пеи.

Ја прашале другарките: „Зошто не пеиш?“

Одговори ружунчица тајно жалосно:

„Мене мајка ми една ме има, как’ да ме нема!

Не ме дава за младо момче јас да лудувам,

Тук ме дава за старо-аро јас да робувам!“

АНТИЦА: Ах, мајко, мајко јас да робувам!

САВЕТКА: Доста, ќерко, ме колна... (настрана ги упива со прсти солзите кои и доаѓаа на очите. (Со себе си). Ах, срце мајчино ќе пукне. Помеѓу два огна се навоѓам. (молејќи кон Антица). Ајде ми, злато, развесели ми се малку.

АНТИЦА: Тргни ми се да не те гледам! Крв ми се гледаш пред очиве!

САВЕТКА: (сеќавајќи бол во душата за себе си). Ах, пушти ми брат!... Кон кого да се определам јас сирота? (се слуша чукање на портата за кое излегува).

ФРОСА: (на другарките). Се задоцнивме ние.

ПАРЕ: Ќе не мислат доша.

КАТЕ: Ајде ние да си одиме.

(Фроса, Кате и Паре говорат нешто настрана од Антица).

САВЕТКА: (влегува избекумена). Антице!... Ќерко... станувај! (ја фаќа за рака и ја трга). Брзо станувај да бегаме!... Пустиот Селман-ага имал собрано арнаути за да те грабне. И дебрани, и мокрани! Човек дојде кажа, мори еееј!... Станувај да одиме кај вујка ти!

(Антица ладно го прима и не мрднува. Фроса поведува песна Кате и Паре ја придружуваат)

Ќе те граби, џанам, ќе те граби со дебрани, аман, со дебрани,

Со дебрани, ќерко,

Со дебрани и мокрани!

Стан да ојме, ќерко,

Стан да ојме кај вујка ти, аман, кај вујка ти!

Кај вујка ти, ќерко,

Кај вујка ти Ристаќија!

САВЕТКА: (ја дрпа да стане). Мрдни, мори, станувај!...

АНТИЦА: (студено се однесува). Кој сака нека дојде јас одовде не мрднувам. Ќе види — невиди ќе извади нож, ќе ме исече. Нека ме исече, не сакам да живеам!

САВЕТКА: (еднакво ја дрпа да стане). Леле, ќерко што те стијоса да правиш вака?!... Аман, мори станувај, оти на идење се. Ќе ги земеш на душа и девојчињава...

(Фроса, Кате и Паре треска ги фаќа од страв и почнуваат да плачат па глас).

АНТИЦА: Ако, мори, нека дојдат, со радост ќе им ја дадам душава. За со ваква мајка, каква што си ти, што да живеам! Да не видам некаква радост во животот! Еве, се гледа!

САВЕТКА: Та не ти ја сакаат душата, туку тебе те сакаат!

АНТИЦА: Кога ќе видат дека не ќе им одам, и со душа ќе се задоволат.

САВЕТКА: Леле, леле, леле... што ќе направиш, приказанија! (ја дрпа да стане). Мрдни мори од местото, да би не мрднала... Кога ме правиш да те колнам. Ќе те грабит мори еј!... со...

АНТИЦА: Ако, мор.

ФРОСА: Аман, мори Антице, и нас ќе не земеш на душа.

АНТИЦА: Што да ви правам јас? Кој ве викна, нека ве испрати. Во овој момент се решава судбината моја, да појдам за еден кој не ми е прилика и живеам црн живот или да умрам.

КАТЕ: А тебе сама ли да те остави мајка ти за да не испрати нас? Ами, ако дојде во тоа време Селман-ага?

АНТИЦА: Јас би сакала мајка ми да го види злото со свои очи, но ако е потребно за вие да се спасите, нека останам сама. А за да може таа да ме спаси од рацете нивни, тоа не може ни да се помисли!

ПАРЕ: Аман, мори Антице, стани да бегаме оти сите ќе не срамат.

(Фроса, Кате и Паре плачат и со крпи си ги бришат очите).

ФРОСА: (на Советка). Ајде, тетко, испрати не нас барем ние да се спасиме.

КАТЕ:(гледа крвнички кон Антица и ги одобрува зборовите на Фроса). Така си е, зашто пак и ние да страдаме заради неа! (ја дрпа Паре). Ајде ние да бегаме!...

ПАРЕ: (се противи). Одите вие ако сакате, јас не кинисувам без Антица. Или сите да се спасиме или заедно да умреме, кога веќе се најдовме овде. (ја прегрнува Антица). Антице, ако не сакаш да одиш кај вујка ти, ела кај мене дома. Ако не јас никаде не мрднувам од местово без тебе. Ако е речено од бога да умрам, заедно со тебе.

(Антица и Паре прегрнати плачат).

АНТИЦА: (на другарките Фроса и Паре). Сокрите се вие на таван, тој нема потреба за да се качува горе.

ПАРЕ: Ни чекор одовде без тебе не кинисувам. Со тебе заедно ќе умрам!... (се замислува. Пауза). Само јас мислам тој не иде со намера да те отепа. Ако е за тоа, тој има толку сила за тебе да те загуби и би дошол сам. Но иде за да те граби, да те одвлече жива одовде за да те земе за жена, да те потурчи оти си убава. Ете за тоа тој иде со Арнаути, за да те одвлече жива дома му.

САВЕТКА: (ја трга на сила за да стане). Свести се, мори, ќе те турчи!

СИТЕ: (Ја факаат, кој за раце, кој за рамења и ја дигаат од местото). Турчин, мори еееј!... Ќе те турчи!... Верата ќе ти ја мени!... Во харем ќе те затвори и ќе те забули!... Каде полошо од тоа!...

АНТИЦА: (од последниве зборови чувствува страв и почнува да се тресе). За тоа ли мислите?!..

ПАРЕ: Ами будала ли е вакво убаво девојче да заколи? Тој сака да ужива со тебе во харемот!...

АНТИЦА: Се само во харем и фереце не! (потрчува сама кон вратата, а останатите сите по неа и излегуваат).

(На сцената нема никој. После подолга пауза од под прозорците се слуша свиркање со уста давање знак, а потоа чукање со камчиња по прозорците).

ГЛАСОТ НА ИЛИЈА: (прво тивко а потоа посилено). Антице... Антице... (посилно). Антице!... Антице!... (по куса пауза се слуша кршење на вратата, потоа многубројни чекори).

(Илија влегува пратен од десетина Арнаути — дебрани и мокрани).

ИЛИЈА: Нема ја!... (се мисли). Што може да биде? Ако го имат фатено писмото и вујко и ја има одвлечено дома му! А?...

ЕДЕН АРНАУТИН: Зотни Илија, го има земено кир Ристаќија на кујшта бефте!

ИЛИЈА: Поо!... Ашту ашт, пар зоне, вретет! Та иким на штапи кир Ристаќи!...

СИТЕ: Пооо... (излегуваат).

(ЗАВЕСА)

слика втора

Во двориштето пред куќата на кир Ристаќија. Двориштето е оградено со високи и широки штици изгорени од штици како и оградата, а лево јасики. Во дното голема и убава куќа се до катот сидана од камен, а самиот кат од убаво изработена дрвена конструкција. На првиот кат, во должина од целата куќа, балкон напред ограден со железа извиени во форма па шарои. Насреде, за излегување на балканот, двокрилна врата со стакла. Долу над балконот за влегување во самата куќа, насреде двокрилна врата.

сонцето, прилепени една до друга. Десно голема порта од

При кревањето на завесата е длабока ноќ и мртва тишина. Само месечината осветлува како ден, како да сака со тоа да ги открие пред светот злостните намери кои ги крои Ристаќи. Во моментот кога се крева завесата на сцената нема никој. Подоцна се појавува на балконот Ристаќи во антерија и тука се рашетува, тука се накрепува на вратата или балконот занесен во мисли.

РИСТАЌИ: Што ги нема, боже, уште да дојдат! Така, како скрежец ќе си пукнам. (пауза). Е ова е право чудо!... Не можам да го пресметам што е ова задоцнување. (се тресе). Еве и треска почна да ме тресе од нетрпение. (прави како при голем студ). Ууу!... И ако му притекне на тоа куче, како што е силен, од тука да ја граби, не ќе можам ни еден куршум да му закачам. На место него сигурно некоја звезда ќе оборам. (се повлекува од балконот и, подоцна, се појавува во двориштето). Бога ми, ете сестра ми е за отепување!... Но е чудо да е премислена, солзите на Антица да ја имаат превртено... и да е согласена да ја земе тоа куче. „Да не ми жали девојчето...“ Ами... А ти, кир Ристаќи, можеш, ако си сакаш, и да си пукнеш од плачење за двестете наполеони. Тоа не е ништо!... „На девојчето да не му се скрши кефот...“ Е гиди ум женски, де!... „Бил стар“!... Божем, што рече Василка „месото ќе му го вари“. Е уште ги нема!... Е, се разбира дека само со писмото ништо немаше да стане, ја фатија солзите од Антица како убиец од крвта на отепаните. Пак за тоа кир Ристаќија не спие, ами и прати човек да ја излаже дека Селман-ага собрал Арнаути да ја граби. Тоа сигурно ќе фати место, ќе ги исплаши и сами ќе си дојдат овде како рибине во коцине од даљанон. Да не се сетев тоа да го направам, како што се гледа, сигурно ќе ми пропаднеа печени двесте напалончиња. Е голем мерак ти имам по пусти пари. Откако се знам само пусти пари, пари, ила пари! А и чест! За чест кој ми прави душа си давам. (се замислува и после се чука по главата). А здравје? Зошто ти се пари без здравје, а? Со парите и здравје ќе најдеш, ами младост, младост, таа не се купува!... Мене ми треба здравје, младост и пари: И пари!!! (се слуша биене на градскиот часовник, брои гласно). Еден... два... три... четири... пет... шест... Шест часот! Аре, полноќ стана и уште ги нема! Сам со себе ќе се изедам! (се слуша јако и непрекинато чукање на портата. Со себе си): Е, сполај му на бога оти еднаш веќе ве донесе! Чекај, кир Ристаќија, не брзај за отворање, да не се сети Антица оти е дубарлак и фрц назад! А полноќ е и сигурно сега и тоа куче ќе стигне дома и за да ја граби... Да и отиде на умот: од каде накаде вујко ми ова доба во дворот? Ова треба да е некоја дубара! И таа е копил, кој и е вујко! Подобро од балкон ќе се јавам. (оди и се појавува од балконот). Кој е ова доба, на полноќ, што ме прави беузур?!

САВЕТКА: Јас сум, брату, со Антица. Побрзај отвори!

РИСТАЌИ: (слегува и додека стигнува до портата од двориштето со себе си). Аааа!... (отпотпирајќи ја портата): Полека, што била таа работа што дошло

толку на брзина?! Голем зорт ми дадовте! (Советка и Антица влегуваат и пак ја потпира вратата). Што е ова, што е ова, сестро, на полноќ правење беусур?! Човек си се расположил, си легнал да спие, а вие сте се се растропале, божем!... Али видовте некој зорт и ајде по полноќ „кај вујка ми кир Ристаќија“!

АНТИЦА: (влегува во куќата).

САВЕТКА: Еден пријател дојде и ни кажа, оти како Селман-ага собрал фома си арнаути и се готвел да дојде Антица да ја граби.

РИСТАЌИ: И јас така си помислив, зорт! (се обсрнува околу себе се). Отишла горе. Ајде брзо кажувај што се задоцнавте! Душава ми искочи, не е шега... А има и зошто!...

САВЕТКА: Никако не кинисуваше... Но после, како што ти кажав, дојде еден човек и кажа, дека, Селман-ага имал собрано дома си Арнаути да ја граби... И пак не кинисуваше!...и зборувам „а мори ќе те заколи, ако не одиш...“ Ни око да и трепне! Ако, вика, нека ме заколи, зошто сум жива. При мајка-без мајка; при вујко-без вујко! Вие, рече, животот сакате да ми го зацрните, а црн не ми треба! Нека ме заколи, не се жалам!“ А со писмото ништо...

РИСТАЌИ: Оти после?

САВЕТКА: Што рекол некој, „едни коли други дери“ со девојчињата и не мрднува!

РИСТАЌИ: Онака на кусо кажи како киниса...

САВЕТКА: По едно време и текна на Паре и и рече: „А мор, Антице, зарем ти мислиш за тоа ли иде Селман-ага со Арнаути, за ако не му одиш да те заколи! Зар тој не може колку за тебе... Иде со Арнаути за, ако не му одиш да те дигнат на раце, да те потурчи, да те стави во харем... а не да те заколи“. И сама летна низ врата да бега, та дури до портава едвај ја стигнав!

РИСТАЌИ: Ааа... таа ете ја свршила целата работа. Да сум галантен, како што не сум, и нејзе ете да и тапосам еден жолт в раце. Е... колку пари ќе ни чинеше кожава да ја потурчеа! Колкаво леќе за вујка е кир Ристаќија! (со себе си). Значи ако не го измислев тоа и пратев човек да им каже оти Селман-ага ќе ја граби ништо не свршував работа, ќе си ја земеше тоа куче.

САВЕТКА: Ме одмачи, море, ме одмачи! Што маки и што страои претрпев да знаеш!

РИСТАЌИ: Вака-така ја одвлековме од рацете на тоа куче да не ја земе. Свршивме голема работа. Сега не ја оставам да извади нога од вратава патнасе под клуч ќе ја држам! И овде строј, овде свадба праење! Од овде невеста ќе ја извадам! Да и го ставам јас нејзе јарам Николаќија, та нека мрда после ако може. Ајде сега да си лгнуваме, утре ќе ги продолжиме овие разговори. (кинисува).

САВЕТКА: (кинисува и подзастанува). Како врева на улица не ти се слуша ли?...

РИСТАЌИ: (подзастанува и прислушкува). Така некако... Не е за чудо тие да се да сакаат од овде да ја грабат. А, не поминува тој кај мене арно! (ја покажува на балконот). Ене каде ги чека полна мартинкана!

САВЕТКА: Портава убаво ли е затворена?

РИСТАЌИ: Не се плаши ти, овде кај мене тие не папаат!...

САВЕТКА: Со повеќе од десет Арнаути! Ем — мокрани ем — дебрани!

РИСТАЌИ: Колку сакат нека се, кога ќе залегнам пред вратана од балконот, сите еден по еден ќе ги зобнам. Не им давам ни аман да речат! (се слушаат чекори).

САВЕТКА: Блиску се. Ајде да побрземе! (брзо се повлекуваат во куќата).

(Пред портата шум и неразбирливи зборови. Подоцна кршење на портата и влегување на Арнаутите во дворот на чело со Илија. При влегувањето Арнаутите го заобиколуваат Илија, но тој се одвојува од нив и кинисува прв кон куќната порта. Ристаќи се појавува на балконот и точно кога Илија се издвојува од другарите стрела на него и го погаѓа тешко кој се срушува со зборовите:

ИЛИЈА: Оф, Антице, ме отепа тоа куче, вујко ти!

АНТИЦА: (се појавува на балконот). Еве сум, Илија, по тебе, заедно во гроб!

(Антица се обидува да се фрли од балконот по Илија, но Ристаќи и Советка ја задржуваат и на раце ја внесуваат в куќи. Во истото време двајца Арнаути го дигаат Илија и го изнесуваат, а останатите ги навртуваат пушките да стрелаат по Ристаќија, но ги спречува излегувањето на Антица и за тоа пукаат нагоре)..

ЕДЕН АРНАУТИН: Гене ќе дојдиме ние, ќе ја земиме крвта на зоти Иљо!

(ЗАВЕСА)

ЧИН ЧЕТВРТИ

слика прва

Во дното мала приземна куќичка, сосидана од камен и покриена со камени плочи со напред врата и мал прозорец затворен со капак. Напред, пред дуќанчето — (куќарчето), трева, десно пак кој води во вратата од дуќанчето. Назад-зад куќарчето планина на која се гледа село со растурени куќи овде-онде е ретка шума.

При кревањето па завесата време зора да пукне. Илија спие на тревата и ја сонува Антица застаната на патчето кое води во дуќанчето, облечена во невестински алишта и клекната кај го моли да ја спаси. Започнува да дува силен ветер одошто се откинува една гранка и му паѓа на главата, та го пробудува, но никако не го тргнува погледот од она место кај што ја сонува застаната Антица.

ИЛИЈА: Сон било... Што може да значи?... Ми дошла облечена во руво невестинско и ме моли да ја спасувам... Рече: „Каде си бре, Илија, да се оживиш и ме спасиш? Види, невеста веќе ме направија, утре ќе ме венчаваат за Гзарка...“ (станува). Кого, бре, ќе венчаваат!... Жена моја ли ќе венчаваат!... При жив маж ли жената му со друг ќе ја венчаваат! Жив ли е поп Јанче и баба Анча да скокнат!... (се смирува). А, да... можеби тие мислат дека јас погинав онаа вечер. Но, може ли да се случи навистина утре да биде невеста што ми се претскажа во руво невестинско? (застанува на местото кај што ја сонува и си ја претставува). Овде беше, клекната, облечена во невестинско руво и намирена со телои и сите зунзулиња што им ги редат на невестите (се мисли). Што ден сме денеска?... Ха, сабота! Денеска треба да дојде човекот и да ми донесе одговор. Секако денес ќе разберам како стои работата. Кога ми го прати писмото за да ја земам, а тој пес ја одвлекол дома си и таму ме рани, ми пиша дека ја држеле под клуч... (се бара во пазувата и вади писмо). Чекај уште еднаш да го прочитам... (чита). „Драги Илија, измина еден месец откако се венчавме и си отиде, но за мене како да измина цела година. А и пусто наше венчавање никому да не го даде господ. Ако сакаш да разбереш за мене, јас сум здрава но сум затворена како затвореник. Секој ден ме насилуваат да дадам збор за Гзарка. Пусту ми вујко за да се покаже патриот — стана голем идиот! Разбери, дека јас не можам да се решам за да им кажам оти се венчавме и за тоа треба бездруго да дојдеш и да ме земеш. Како што ти кажав погоре ме држат заклучена и од онаа вечер не можам да се видам ниту со баба Анча. Разбери и ова: ќе ти купам нешто — малечко! Твоја Антица“. (Го бакнува писмото. Пауза. Наеднаш се исправа). И ние сме ти некакви младенци!... Најубавото време го поминавме црно. Црно јас, а уште поцрно Антица! Да, но ќе дојде ден кога ќе светне среќата наша како убав сончев ден и тога ние ќе бидеме најсреќните на оваа земја. Чекај... (чита од писмото).... „Ќе ти купам нешто — малечко“. Значи да сум веќе татко?... Ура!... Додека светот ни крои зло, среќата наша расте кај Антица и после пет месеци таа ќе излезе и ќе викне: тате, мамо...

ЕДЕН АРНАУТИН: (влегува наоружан). Мир мигес, зотни Иљо.

ИЛИЈА: Добро утро и дал ти бог добро, пријателе (се поздравува).

ЕДЕН АРНАУТИН: (вади писмо од појасот и му го дава на Илија). Еве ти писмо од пријатели твој.

ИЛИЈА: Фалимендрес, ор вла. Кога дојде?

ЕДЕН АРНАУТИН: Сношти... кон полноќ... Малку спав и... станав рано да ти го донесам писмово (седнува на тревата).

ИЛИЈА: Добро си направил (му дава кутија со тутун да направи цигара и потоа го чита писмото). „Драги Илија, писмото твое што си ми го испратил по човеков ми го донесе и многу се зарадвав кога научив дека си бил жив. Овде се растурија гласови, оти како наместо те отепал Ристаќија. Ме прашаш за Антица, таа е жива но со малку душа (го фаќаат нерви и немирно чита). Уште утредента Ристаќи ја сврши Антица за Николаќија, а друг ден — виедела, ќе се венчаваат. Се шират гласови оти како му рекла на вујка си „на самата свадба кај Николаќија ќе скокнам од пенцере или ќе се отрујам за да те срамам“. Никој не сме знаеле дека си останал жив, па не верувам ни Антица да се надева. Како што ти пишувам, таа е затворена и со никого не и позволяваат да се види и зборува. Ако можам ќе и пратам абер по баба Анча, но не верувам. Мислам да разгласаш дека си жив и дека ти е жена за да ја спречам венчавката, но не можам да се решам да не би да згрешам. Твој кум — Спасе!“ Види го свер!... Види го ти него патриот — идиот!...

ЕДЕН ТУРЧИН: Не лути се, зотни Иљо. Не лути се оти уште не си оздравен како што треба, ќе ти падне тешко... Ќе му го донесам јас умот на тој катил... Ќе му ја земам главата и ќе ја платам крвта твоја што истече.

ИЛИЈА: Да те пуштив поминатата недела да одиш, од дома и, полесно ќе можевме да ја земеме...

ЕДЕН АРНАУТИН: Ми рече пријателот твој „Не е Антица дома ја има Ристаќи затворено на куќата вефте“.

ИЛИЈА: Така?...

ЕДЕН АРНАУТИН: Поооо!...

ИЛИЈА: Е, ќе те молам, сега ти да ги собереш другарите и да тргнеме.

ЕДЕН АРНАУТИН: Не си сакалдиси, ор вла!

ИЛИЈА: Јас мислам што побрзо да излеземе. Секоја измината минута може да ни попречи!

ЕДЕН АРНАУТИН: Само речи ти, не ве јеми азар!

ИЛИЈА: Простевај, но те молам, побрзај собери ги другарите.

ЕДЕН АРНАУТИН: Собрани се!

ИЛИЈА: Каде се?!

ЕДЕН АРНАУТИН: (му ја става на рамото од Илија раката и го поведува кон зад куќарчето каде му покажува со рака). Ја куашт!... Ги гледаш?... (се слуша песна која што ја пеат Арнаутите). Ги слушаш ли кај што пеат?

ИЛИЈА: (го чука по рамото). Рофш, ор вла! Жими господа златен ние сме браќа!

(Јасно се подразбираат зборовите од песната која што ја пеат Арнаутите).

Ах мој ти ме сју ти зи,

Ки' ке бузен си ќерши,

Е, еја, еја те лој,

Се ти зембрен ма мори!...

(По завршувањето па песната, која Илија ја прати со големо интересирање, му ја изкривува капата на Арнаутикот над око и кон останатите Арнаути од каде што доаѓа гласот):

ИЛИЈА: Рофш!... Рофш!...

ЕДЕН АРНАУТИН: (ставува во устата два прста и свири, а по тоа и вика): Ор бур, еја!... еја!...

(Арнаутите се приближуваат со пеење на истата пеџа. и после подолга пауза влегуваат и се поздравуваат со Илија. За време паузата Илија влегува во дуќанот си ги зима: ножот, пиштолот, пушката... и излегува на сцената каде ги дочекува другарите Арнаути).

ИЛИЈА: Пошкоим, ор вла? (сонце изгрева на сцената).

СИТЕ АРНАУТИ: По сии... ор вла... (кинисуваат со пеење)

Неве дохикам, ве до шкојм и Струг,

Нусе преј Иљо тамарим вртет...

(Сите излегуваат продолжувајќи да ја пеат песната).

(ЗАВЕСА)

слика втора

Во куќата на Николаќија. Салон лево и десно врата. Назад десно, двокрилна врата, а лево соба подигната во која се влегува по неколку скали. Во дното од собата два прозорци со завеси, меѓу нив огледало украсено со свилена шамија; лево огниште, а горе наоколу завеса, а десно е подреден чеизот од невестата: ковчег со над него поредени килим, постела, јорган и најзгоре перници. Испод прозорците миндер послан со секаде (по можност црвено) и подрен со бели перници. Во салонот, покрај левиот ѕид, маса покриена со чаршав на која се ставени три леба, подредени еден на друг; две нови шарено водени стомни со вода; чаша со мед; авланка со вино и здиплена шамија. В средине салонот виси голема ламба. Десно голем ѕиден часовник со испуштени синцири, а наоколу се подредени портрети. Во дното од салонот, лево од вратата голем портрет од руските императори, наоколу домашни портрети. Празните места на салонот се пополнети наоколу со столови со плетени седишта.

При кревањето иа завесата на сцената нема никој. Подоцна влегува Василка задишана од замор.

ВАСИЛКА: Ах... прекапав, ама се сакаше (седнува). Не беше работа, требаше да се целиваат венците. Сега веќе си го настаменив детето, и да умрам — не жалам. Има кој да ми чува, ништо нема да ми се испусти. Се слуша биење на камбана од далеку). Ете бие камбаната, излегуваат од црква. Нека дојдат, малце си починав.

ДЕВЕРОТ: (влегува). Идат, бабо Василке, со невестата.

ВАСИЛКА: Добро, срце... (му ја врзува околу вратот шамијата која стоји на масата, а потоа му ја дава авланката со вино). На кумот ќе му ја дадеш: а тој ќе ја пушти понатаму. Ај пак, и за тебе вака да даде господ...

ДЕВЕРОТ: Сполај ти, бабо Василке (излегува).

ВАСИЛКА: (сама). Чекај јас да си ја земам шамијава од глава, да си ставам некоја ветва, оти ќе ми ја изгорат деверите (кинисува лево и застанува пред вратата). Та окутра е, ако ја изгорат — нека ја изгорат! Како на секоја свекрва и мене. Сполај му на бога што си исчекав радост во куќава... Си го удомив детето. Та за шамија... Пак невестата ќе ми даде поубава. Е, сега веќе ќе ми заличи куќава со невестчето.

(Од далеку, а постепено се поблиску се слуша свирење иа чалгија и пеење на песната):

*Затропале тапаните
Да ми одат по невестата,
(Румба, румба, румба, ба,
рефрен
(Лиду, лиду, лиду, ду.
Да ми одат по невестата,
По невестата преку Вардар...
Ми дотече силен Вардар
Ја понесе невестата...
Викна зетот да ми плаче:
„Си останав без невеста“ ...
„Молчи, зету, не ни плачи
Ќе ти најдеме поубаво...*

(Последните зборави ги изпеваат пред да пристигнат пред самата врата и тога еден машки глас, подоцна прифатен од другите пее):

*Ја излези, јунакова мајко,
Син ти иде како сиви сокол.
Снаа носи како еребица.
Слез', невесто, од брзата коња.
— Ни слегувам, ни в куќи влегувам,
Дури с очи свекрва не видам.*

(Пред да заврши песната, младенците држејќи се под рака и со запалени големи бели свеќи во десните раце застануваат пред вратата. Позади нив е кумата со сито под левата мишка покриено со шарена свилена шамија, вади од него овес помешан со бонбони и фрла над главите од младенците. По нив се сватовите. Откако завршува песната, Василка оди и застанува пред младенците).

ВАСИЛКА: Да ми се ќердосате... (ги бакнува во челата). Со живот да даде бог!...

(Василка ја зима чашата со мед и ја поднесува на Антица, која зима од медот со показалецот од десната рака и три пати прави крст озгора над вратата, од надвор, поткачена на едно stole кое и го наместуваат. По тоа Василка и ги подава на Антица стомните, во обете раце по една, а под обете мишки и на главата и става по едек леб. Лебот кој и го става на глава еден од присутните го придржува. После извршените обичаи влегуваат во салонот. Поголемиот број од жените одат заедно со младенците во брачната соба, а другите поседнуваат во салонто. При влегувањето на младенците во брачната соба и ги зимаат лебовите на Антица, како и свеќите на обајцата — Антица и Николакија, ги забиваат во средината од лебовите и така ги оставаат на јашмакот од оцакот. По тоа Антица ги остава стомните на огништето. Жените го разгледуваат чеизот).

ВАСИЛКА: (кон децата). Деца, да не ми ги угасните свеќиве!... {ја зима главата на Антица со обете раце и полека ја чукнува три пати од оцакот со зборовите): Да ми си домаќинка — куќница, колку оцаков што мрднува од местото толку ти од куќава. Овде да ми седиш, да не си ми покуќешка. Домаќинките не одат по комшии, си ја чуваат куќата своја и си ги гледат своите работи. (Една од жените и подава на Антица стол да седне, потоа и става на skutot одно машко дете и и подава чорапчиња).

АНТИЦА: (ги зима чорапчињата и му ги дава на детето, а по тоа го бакнува). Со здравје да си ги носиш!

(Детето штом ги зима чорапчињата рипнува и оди, се фали по другите деца. Една од жените и подава на Антица женска шамија за глава).

АНТИЦА: (и бакнува рака на Василка и по тоа и дава шамија). Со здравје да си ја носиш.

ДЕВЕРОТ: (и ја зима на Василка старата шамија од главата). Сега имаш понова, ова е стара и треба да се изгори. (излегува надвор од салонот).

ВАСИЛКА: Чудо не ве нашло, море деца!... (си ја става новата шамија на главата).

(Некои од помладите жени и ја поднаместуваат подобро шамијата на Василка. По завршувањето на обичаите килерциите почнуваат да ги служат гостите со вино, ракија и мезиња: бомбони, леблебии и суво грозје. Василка им дава на децата по полна рака бомбони, леблебии и суво грозје. Килерциите прво го почестуваат кумот, старосватот, оти потоа преминуваат на другите. Секој почестен изговара по некој благослов).

КУМОТ: Василке, ај, да ти се ќердоса синчето! Еднаш во животот да им биде!... Ај пак, на деветте месеци да ме каниш да ти крштевам! (пие).

ВАСИЛКА: Пи на здравје, куме!

КУМОТ: (откако се напива). Здрава да ми си и весела. Децата мои пак внучиња да ти венчаваат!

ВАСИЛКА: Амин, господи! Од устата твоја во божјите уши!

КУМОТ: (на свирачите). Што сте ми задремале бре вие? Ајде речете некоја ага! Речете ми ја: „Русе седи на мостето, Банце се вози во чунчето“. Ајде!... (се наместува нога на нога и горд се извалува на столот да ужива).

(Свирачите прво исвируваат арија оти пеат еден стих... Песната ја прифаќаат и присутните).

*Русе седи на мостето,
На мостето искршено,
Банце се вози во чунчето,
Во чунчето на предница:*

(арија)

*Сам си весла, сам си прави,
Песна неи, лудо, се за тебе,
Песна неи, лудо, се за тебе
Како да те, мори, граби!*

(арија)

*Бог да бие, Русе, твоја мајка,
Твоја мајка, Русе, Ангелина,
Што не те дава, Русе, кај што сакаш,
Тук' те дава, Русе, кај што нејќеш...*

(Додека Антица, потресена од песната, силно плаче, кумот расположен гордо го отресува ќесето и фрла бакшиш во дајретото).

СТАРОСВАТОТ: Каде е најде бре, куме, оваа песна? Да ти цути устата што ја порача! Оваа песна одамна не бев ја слушал. Така благо ми дојде да заспијам! Ејгиди песни наши што ги пееја старите... (покажува кон младите). А не овие што ми пеат сега: „тралала, ла, ли, ли!“ Песни се овие срцето што ти го корнат! (кон младите). Зарем овие песни, бре, да ги заборавите?!... (плука кон нив). Пу!...

КУМОТ: Песна ја признавам онаа што кога ќе ја чуеш, дури и срцето ако ти е заспано да ти се пробуди. Ете тоа е песна!

СТАРОСВАТОТ: Така де... Ами овие што ми дрнкаат!...

КУМОТ: Остави ги, леба ти!... Право да ти кажам мене ми се повраќа кога да ги слушам... Ама што се прави?...

ДЕВЕРОТ: (му поднесува на кумот и старосватот вино и ракија). Ајде, куме... ајде, старосвате, напите се и помолитвите малку и за нас. Нека се чуе од устите ваши некој збор убав за младите, а не само кудење. И ако чиниме, и ако не чиниме — на вас си личиме: крушата под круша си паѓа!

СТАРОСВАТОТ: Види го ти него, знае и да навредува.

КУМОТ: Касаат младите, старосвате, не даваат со збор да ги покараш.

СТАРОСВАТОТ: Тие се знаат!...

ДЕВЕРОТ: И какви да сме, на вас си личиме, сигурно не на Суља ковачон.

КУМОТ: Имаш право, девере... Е, за овој збор што го погоди ќе ти се напијам едно винце (зема чаша со вино). Ај, и за тебе да се веселиме вака! (пие).

ДЕВЕРОТ: Ајде, старосвате... Али се налути?

СТАРОСВАТОТ: Нема зошто да се лутам, куќава нема да ни ја даде кир Николаки да ја делиме, та да се караме и да се лутиме.

ДЕВЕРОТ: Тогаш ајде земи едно винце од мене за радоста од внука ти.

СТАРОСВАТОТ: (зима чаша со вино). Ај, како е арно! Секаде, каде е потребно, вака да даде бог! И за твоја радост! (пие).

КУМОТ: (на свирачите). Ајде, вие тамо, речете уште една! Овде не сме дојдени ниту за работа, ниту за политика, туку за веселба, да се најадеме, да се напијеме, да си поиграме, да си попееме и да се посмееме. А не да се караме со младиве. И себе си добро и на Василка да ја развеселиме куќава. Ете, тоа не чека! Вака — Василке, али не?

ВАСИЛКА: Така е, куме. Ти си кум, ти како ќе наредиш така.

КУМОТ: (на свирачите). „Антице мори Антице, голема жалба ми падна...“ да ми ја речите. (Свирачите прво ја свират аријата, потоа пеат прифатена од присутните. Кумот пали цигара, пуши и ужива на песната).

*Антице, мори Антице,
Голема жалба ми падна
За твојата убавина
И за твојата прокопсија.
Жалосно, мори, ти ќе ме умриш,
Никој пат не ќе се стопиш!...*

(арија).

{Кумот и старосввотот уживаат па песната, но при завршувањето на аријата кумот забележува, дека Антица силно плаче и забранува понатаму да се пее}.

КУМОТ: Доста!... Доста!... Друга! „Ти си опремаш брзата коња да врвиш...“ Али сакам за мерак!

(Како и погоре, прво свират арија, а потоа пеат прифатени од присутните).

— *Ти си спремаш брзата коња да врвиш*

Мене, лудо, на кому ќе ме оставиш?

— *Оставам те на моја мајка и твоја,*

Оставам те на моја мајка и твоја.

— *Тешко мене на двете мајки без тебе,*

Тешко мене на двете мајки без тебе!...

(Антмца и при оваа песна силно плачо и кумот како и погоре забранува понатаму да се пее}.

КУМОТ: (на старосватот). Јас мислам не може понатака да се пее, а со која да почнеш се, изгледа, на нешто ја потсетува невестава, што така силно плаче. Најарно ќе биде ако почнеме со ора.

СТАРОСВАТОТ: Може, може... (станува и кон свирачите): Тешкото!...

КУМОТ: (им дава знак со раката на свирачите да не свират и на старосватот). Јас мислам прво едно оро со пеење (го зима за рака одлево и одат, ја зимаат Василка од десно). Сакам прво домаќинката да го отвори оро.

(Василка поведува оро со пеење, а по нив се фаќаат и други).

Делми ви роков: „добре сте дошле“,

Да сте ми живи што сте ми дошле.

А два младенци да се ќердосат!

КУМОТ: (со појак глас).

Де, мори Анѓо, де, пушта Анѓо,

Твојата снага танка селфија,

А јас за неа вака се вијам!

ВАСИЛКА: (со појак глас).

*До море, Митре, бре пусти, Митре,
Кога си по мен' севда имало.*

Што не ми кажа кога бев младо!

ВАСИЛКА: (се сеќава презаморена од играњето и се пушта од орот). Ај... да ни се ќердосаат. И во ваши куќи...

КУМОТ: Ама толку ли ти?

ВАСИЛКА: И тоа е многу за мене. Жалев ал ќе ми помогне господ да си го удомам Николаќија, пак еве ми помогна, та дури и му поиграв на свадбата.

КУМОТ: Е, ние сме помлади, срамота е со толку да ја предадеме калата.

ВАСИЛКА: Играјте си, веселете се, само не заборавајте и да се поднапивувате. Винцето не е лошо!

КУМОТ: Се разбира, тоа и ни споможува некое оро повеќе од тебе да изиграме. Но сепак, ќе треба и ти уште едно оро да изиграш. Невестата ќе треба да ја заиграме...

ВАСИЛКА: Штом е за невестата да ми заигра во куќава — тука сум јас!

(Кумот оди во брачната соба, ги зима Антица и Николаќија и ги донесува во салонот каде подредува оро: тој прв оти Антаца, Николаќи, Василка, старосватот, деверот... Кога се веќе подредени застанува пред Антица и теловите кои и го покриваат лицето и ги подвојува на два дела и така и ги фрла преку рамењата на грбот, а по тоа се фаќа прв на орот. Таман што кумот ја крева ногата да заигра и зинува да запее Антица се пушта од орот и почнувајќи од кумот та до кумата и старосватицата им бацува рака и потоа се фаќа на орот. После овие извршени обичаи кумот започнува на игра со пеење пратен од чалгијата).

*Отишла Милка на вода
Со две стомниња шарени,
По неа овчар будала:
„Дај, Милке, да те целивам!
Дај, Милке, да те целивам
Челото меѓу веѓите“.
А море, овчар будала,
Каде се чуло видело,
Каде се чуло видело
Мома на пат да љубиш?
Товари си го магаренцето,
Слезе си долу во село,
Слезе си долу во село
Там' Милка да ја целиваш“.
Ете го овчар кај иде
Пред себе тера магаре,
Пред себе тера магаре
Т' варено со суви дрва.
Тропна — кључа на вратата,
Слезе Милка му отвори.
„Еве ти, Милке, суви дрва
Тури — потпечи направи,
Тури — потпечи направи
И мене си ме покани“.*

КУМОТ: (се пушта од орот). Сега веќе доста е за нас старите. Ние ќе си се поднапивнуваме, а младиве нека си продолжат.

(Старите испоседнуваат, а младите продолжуваат со ново оро, со пеење без чалгијата).

*Си појдов Горна Белица, де,
Си најдов грутка снегова, де,
И си ја ставив в пазува, де,
И си ја рачав порачав, де:
Топи се, грутке снегова, де,
Како што се топи (машките) млада мома, де,
(женските) млад бекар, де,
(се повторува).
(Машките) За јуначе бекарче, де,
(Женските) За девојче ергенче, де.
Си појдов село Подгорици, де,
Си најдов сено косено, де
И си го ставив на глава, де
И си му рачав порачав, де:
Веи се, сено косено, де,
Како што се веи (машките) млада мома, де
(женските) млад бекар, де,
(се повторува).
(Машките) За јуначе бекарче, де,
(Женските) За девојче ергенче, де.*

КУМОТ: Ете што направија младиве — се испокараа (кон младите). А златно ние, до утре сабајле да играме се сложно! Ништо младите, ништо! Ако не се измешани меѓу нив старите — ништо! (фаќа оро на кое навлегуваат и стари и млади, али таман зинува да запее младите го претекнуваат со песна):

*Едно девојче малечко
На училиште одеше
И на бога се молеше:
Да ни даде слобода
Уродби да се донесат,
Старите со старите,
Младите со младите.*

КУМОТ: Јас сум рекол и пак велам; со деца матеница не се срка, оти ќе те испрскаат!

(Гласови од младите: Аааа... не ги бендисува — старите со старите, сакаат помешани со младите).

СТАРОСВАТОТ: Е нека проштеваат!

КУМОТ: Штом не ги бендисува нема повеќе да се игра! Уште зетот и невестата да ни речат по една песна и ќе си бегаме (седнува и ја вика Василка). Василке, зетот и невестата сакам да дојдат овде и да ми речат по една песна.

ВАСИЛКА: У, како било... нека ти испеат и по две! И јас како невеста сум пеала. Чест на кумот.

КУМОТ: Ајде, штом било за чест, нека ми се направи и таа чест!

ВАСИЛКА: (оди во брачната соба, ги извикува Антица и Николаќија и ги донесува пред кумот). Еве ти се, куме. Дај си команда која што си сакаш и како што си сакаш.

КУМОТ: Овде насреде сакам да застанат сите да ги слушаат убаво. А за песната кој која што си сака. За тоа нема да се мешам и да им наредувам која. Само, се разбира, нешто убаво! Ај пак ќе треба да си одиме да си отпочиниме.

Оваа ноќ се знае, до сабајле ќе ви цепиме штици! (и прави место на Василка да седне до него). Седи. (Кон невестата). Ајде, невесто...

СТАРОСВАТОТ: Простевај, куме, но јас мислам дека би било редно прво зетов да запее, да ја поослободи невестата.

КУМОТ: Се сложувам. Ајде, зете, стори си ја честа. Зини да ти го чуеме гласчето.

НИКОЛАЌИ: Добро, бре куме, не ти го кршам јас тебе ќефот. (пее).

Мејанци море, мејанци,

Донеси вино, ракија,

Да пијам да се опијам

На бели гради да заспијам

Стамено, Стамено,

Де гуди, тиле шарено

КУМОТ: (му прави забелешка). Не „Стамено“, ами „Антице“! Не греси!

НИКОЛАЌИ: (продолжува).

Антице, Антице,

Де гуди, црвен трендафил!

Ој, девојче, војче, црвено јаболче,

Круша шербетлија-мезе за ракија,

Ракија да пијам со тебе да спијам.

Изгорев, јагне, за тебе

Дури си се ставив со тебе!

КУМОТ: Е, сум чул мажи каде пеат, ами вакво убаво пеење-ваков глас не бев чул! Да не ти е криво, Николаќи, половина човек си ами си имал голема дарба за пеење! Се надевам, дека невестава уште поарно ќе ни испее. Ајде, невесто, се издума ли која да ја речеш? Од тебе сакам таква пеена, не како од Николаќија само јас да се почудам, ами сите да ги почудиш!

АНТИЦА: (во раката држи крпа за нос при бришешето на очите, кое го прави понабрзо и се забележува сокриено мало шишенце со отров. Колку повеќе се приближува до крајот на песната која што ќе ја пее, толку повеќе и се очите во шишето. Пее).

Се ујдисале двајца старци

Новопогрчени фанатици,

Ме одделија од Илија,

Од мој Илија — златен делија.

И со тоа што спечалија? —

Трудна вдовица жена зедоа!

(При изговорувањето на последниов ред од песната Антица му ја вади тапата на шишенцето. Сите присутни се згранати од зборовите па песната и кој каде што е најден стои како скаменет со отворена уста. Николаќи пак, кој што стои до Антаца, целиот се тресе од поразот кој што го доживува и, барајќи го погледот на Антица, целиот се искривува така што во последниот момент изгубува равнотежа и паѓа пред нозете нејзини, но се дочекува на рацете и пак погледот му продолжува во очите од Антица. Василка пак ја фаќа несвестица и паѓа со горната половина на skutот од кумот. Во последниот момент, кога Антица ја вади тапата од шишенцето и ја фрла, на вратата се појавува Илија горд и силен. Никој не го забележува. Онадвор се слушаат неколку плотуни од пушки, што пукаат Арнаутите пред да влезат со цел да створат збрка, и кои уште повеќе го зисилуваат ужасот).

ИЛИЈА: Антице, не си вдовица додека сум јас жив...

АНТИЦА: (кога го чу гласот на Илија, се позавртува несигурно и кога го согледува, му се фрла на гради). Илија!... жив ли си бил?!...

ИЛИЈА: Жив за среќата на малечкото да не е сироче, а за поразот од кир Ристаќија!

(Арнаутите навлегуваат и ги навртуваат кундаците од пушките кон присутните).

АНТИЦА: И дојде да ме спасиш во последниот час?

ИЛИЈА: Во последен час, но не и во свршен час!

(ЗАВЕСА)